

גיליון 46 | אדר ב' תשע"ז

אעיינותיך

רבעון למחשבת חב"ד

עמוד
7

פורים

מזל שלטון הרשע הסובייטי

עמוד
26

סולם התפילה

חלק ראשון: על ברכות השחר ועולם העשייה

3 מקבלים את התורה מחדש
מאמר מאלף על משמעותה העמוקה של קבלת התורה מחדש בימי הפורים, מאת הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ)

7 פורים מול שלטון הרשע הסובייטי
תיעוד אותנטי של שלושה חגי פורים במחיצת אדמו"רי חב"ד בתקופת שלטון הרשע הסובייטי, מכתבי הרב משה דובער ריבקיין, הרב אליהו חיים אלטהויז והרב יואל כהן

16 התוועדות חסידית
עם הרב חיים שלום דייטש, על האקטואליות של מצוות מחיית עמלק, ולא רק בפורים

21 מאחורי המסיכה
השתקפותו של סיפור פורים מתוך הדמויות השונות של מגילת אסתר לאור ביאורי החסידות, ולקט פנינים קצרים על המגילה, מאת הרב יצחק קפלן

26 בסולם התפילה
מבט חסידי מיוחד על התפילה. חלק ראשון מתוך חמישה, על "מודה אני" וברכות השחר, מאת הרב משה שילת

30 שו"ת לב לדעת
שאלות ותשובות נבחרות בספר התניא מתוך המענה הטלפוני של "לב לדעת"

מעיינותין

יוצא לאור עלידי ספריית מעיינותין
ת.ד. 36251 ירושלים

לשליחת תגובות בפקס: 072-2792060
לקבלת הגליון בדוא"ל: toratchabad@neto.net.il

עריכה: יהודה כהן, ישראל לב, יצחק קפלן, משה שילת
ציור השער: ברוך נחשון

מקבלים את התורה מחדש

תמצית משמעותם העמוקה של ימי הפורים

| הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ) |

המעוררים תמיהה, כי אף שבשאר החגים נצטוונו מן התורה על השמחה בחג, אין חג שבו תהא המצווה כבפורים, שמצווה לבסומי עד דלא ידע. ולכאורה אין בחג הפורים דבר אשר יצדיק שמחה מיוחדת ויוצאת-דופן זו.

מן הדברים הללו אפשר להבין, כי יש בחג הפורים משמעות פנימית יותר ותוכן יסודי יותר ממה שנראה בראשונה; שאין חג הפורים רק חג גאולת ישראל מצרה גשמית שרחה עליהם, אלא שיש משמעות כמוסה בתוך המאורעות החיצוניים שבימי הפורים.

בעומק יסודו של כל חג יש יותר מאשר הזכרה חיצונית של מאורעות שאירעו לפנים בהיסטוריה של עם ישראל. כאשר באים ימי החגים שבה ומתעוררת הארתו של החג, אנו עוברים שוב את החוויות הפנימיות, את המשמעות הפנימית של החג. ועל כן, האורות והגילויים אשר קיימים היו באותם ימים בהם נקבע החג, בהם אירע הנס לראשונה, חוזרים ומתגלים בכל שנה ושנה ובכל נפש מישראל.

שני צדדים הם לימי הפורים, ושני צדדים שאינם מתיישבים זה עם זה. מצד אחד, ועל-פי המתקבל על הדעת בתחילה, יש לימי הפורים מקום נחות לעומת שאר החגים. רוב חגי ישראל הם מן התורה, וחיוביהם מוגדרים ומיוסדים בה, ואילו ימי הפורים יסודם רק במגילת אסתר ודיניהם ומנהגיהם השונים אינם אלא מדרבנן. ופנימית מזה - כל עצמו של נס הפורים קשה להשוותו לשאר נסים שבתורה. אין בנס פורים דברים היוצאים מגדר הטבע, כל הנס כולו מלוכש בלבוש טבעי וחומרי, הנראה כמובן ומסתבר מתוך מהלך המאורעות הטבעי ללא התערבות השגחה מכוונת. ולעומת זאת הפליגו חכמים הרבה בשבח חג הפורים, עד שאמרו בירושלמי שלעתיד לבוא יתבטלו כל הנביאים והכתובים מלבד מגילת אסתר. ואמרו שאפילו כל המועדים כולם בטלים, חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם. הרי שערך חג הפורים גדול הוא מאוד, מעבר למה שאפשר להבין לכאורה.

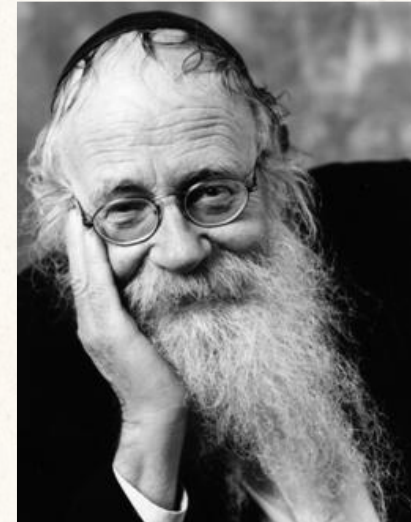
נוסף על כך יש בהלכות פורים דברים

גילויים עצומים לשפחה

ועל-מנת להבין את מלוא משמעותה של ההארה העליונה שהתגלתה, ומתגלית, בימי הפורים, יש להשוות אותה עם אותה התגלות ראשונית של "גאולה ראשונה" אשר נגאלו אבותינו בימי יציאת מצרים.

הגילוי האלוקי של יציאת מצרים, של מכות מצרים בתחילה ולאחריהן גילוי האלוקות הגדול של קריעת ים סוף, כש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", עד לסיומם של ימי ההתגלות הללו בגילוי הגדול והנעלה מן הכל, במתן התורה על הר סיני - כל אלה היו גילויי אלוקות נשגבים שלא היו באמת בשום יחס אל מעמדו הרוחני העצמי של עם ישראל באותה תקופה. "מצרים" לא היתה רק גלות חומרית אשר התענה בה גופו של העם

היהודי; מצרים היתה מיצר ומצוק רוחני, שכן היו בני ישראל במצרים דומים למצריים כמעט בכל דבר, "אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה", וכל מה שהיו ישראל מצוינים בו לא היה אלא נקודה יסודית ותמציתית אך חבויה ביותר - של האמונה העמוקה, של אמונה ללא גבול כפי שהיתה באבותינו הקדושים אברהם, יצחק ויעקב. אך האמונה לא היתה מתוך הכרה ולא הגיעה לכלל הכרה. הישראלי יכול היה להיות מאמין מצד אחד, בלי שהדבר יסתור בתוכו את העבודה-זרה מן הצד האחר שבו. אך היה היתה - הנכונות, היכולת לקבל את השפע כאשר יבוא. ואז בא השפע, כאשר התעוררה זכות האבות, כאשר עלה ברצונו של ה' להקדים את ימי הגאולה, להוציא את עמו ממצרים, הרי היתה זו שעת הארה וגילוי בכל העולמות כולם.

לא ים סוף לבדו נבקע בפני בני ישראל כי אם כל העולמות כולם, כל המסתורין והנעלם זכה להתגלות. ה' ירד להוציא את עמו ממצרים, האור האלוקי שאין אפשרות להשיגו או להעריכו מתגלה עתה בתוך הארץ, ועל כן ברור ומובן כי נסי מצרים אינם באים בדרך הטבע - שהרי הטבע כולו נמס, בורה ונסוג מפני "אדון חולי ארץ" המתגלה עליו. הגילויים הם עצומים - שלא לפי ערכם של המקבלים, שלא לפי הבנתם והשגתם. השפחה על הים, הנמוכה והירודה שבישראל, זוכה ורואה את החזונות העליונים אשר לימים אחרים יגיעו אליהם רק הנביאים. ומתן תורה הריהו שיאם של כל הגילויים, כאשר יורד ה' ומתגלה לכל עמו, כאשר כל אדם זוכה להגיע לדרגת הנבואה.

הר של אהבה

נאמר במדרשי חז"ל שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל כדי שיקבלו את התורה.

אך אין להבין מדרש זה כפשוטו, והרי מפורש אומרים אנו בתפילתנו "ומלכותו ברצון קבלו עליהם". אולם אף-על-פי-כן היתה כאן כפיית הר כגיגית. ה"הר" הזה היה שפע האהבה והקירוב, הגילוי העליון עצמו שנכפה על ישראל. ואף שבני ישראל המצויים בתוך תוכו של חזון עליון שלא היה ולא יהא שני לו קיבלו ברצון ובאהבה את מלכות ה' ואת מצוותיו, אף-על-פי-כן הרי זו כפייה. כי מי יכול להיות קרוב כל-כך אל התגלות האלוקית - ולא יקבל ברצון; מי יכול לראות אלוקים חיים מתוך האש - ולא להתבטל ממציותו, ולבטל את כל תכונותיו, את כל עצמו בתוך הדבקות האלוקית? כפייה היא זו - כפייה מתוך אהבה, כפייה מתוך גילוי, כאשר "הר" של אהבה נכפה עליו.

ומובן גם משום מה היה צורך בכפייה - שכן

ללא כפייה, על-ידי דרך ישרה של התקדמות איטית ומודרגת, לא יכלו ישראל להגיע לאותם גילויים עליונים. היה צורך ביד ה' שתישא את ישראל, שתעלה אותם מעבר לדרגתם האמיתית - אל מצב עליון ונעלה.

אולם - כל זה יכול היה להיות כאשר התקיימה ה"כפייה" שבגילוי. אך כאשר פחת קמעה הגילוי הזה לא יכלו אנשי הדור להישאר עומדים במעלתם הראשונית, ונפילתם באה מיד אחר כך (מעשה העגל, החטא שעם ישראל לא יכול בכל דורותיו להיטהר ממנו), והרי היתה בכך הוכחה ניצחת כי אף שיכולים לבוא גילויים עליונים מלמעלה, ואפילו כאשר נענים בני האדם להערה הבאה מלמעלה, עדיין אין זו האחיזה האמיתית באלוקות. עדיין לא הגיע הקשר לכלל יציבות ושלמות, והכל תלוי בהמשך שפע של מעלה. אולם, מאחר שיסודו של העולם הוא ההעלם דוקא, הרי אין גילויים אלה יכולים להימשך לאין קץ, ולאחר האור שבגילוי באה חשיכה, ועמה עלולה לבוא נפילה ואי-יציבות.

מלחמה נצחית בעמלק

שונים לגמרי במהותם היו פני הדברים בימי פרס ומדי. אמנם גם אז ישבו ישראל (ברובם) בגלות, וגלות מהווה תמיד דרגה נמוכה יותר, ירודה יותר של קיום יהודי, וגם שם באה עת הערה והתעוררות. אולם אז היתה זו התעוררות מסוג שונה לחלוטין. גזירות המן ואחשוורוש נועדו להביא את העם היהודי להשמדה, ובשעה כעין זו, כאשר מתקיים במלוא המובן "הסתר אסתיר פני", כאשר נדמה לבני אדם כי "עזב ה' את הארץ" וכי העולם מתנהג באמת לפי חוקים חיצוניים של "כל האלים גבר" - זוהי שעת הניסיון הגדול.

ועמוק מזה, הנה שנאת המן לישראל הריהו המשך של שנאה עתיקה וראשונית, שנאת עמלק לעם ישראל. זוהי התנגשות בין שני כוחות העומדים תמיד בנגוד זה לזה - ישראל ועמלק. ישראל בכל דרגה ודרגה שלהם, יש להם הכרה ואמונה פנימית. גם כאשר נראים הדברים מבחינה חיצונית כאילו אין עוד תקווה, כאילו העולם כולו מתנהל בשרירות - עדיין מאמינים

בני ישראל. זוהי אמונה בלי טעם ודעת, בלי נימוקים, אמונה שאין היהודי עצמו יודע משום מה הוא מאמין, ואף-על-פי-כן - מאמין הוא. והרי זו העיקשות של האמונה, המגיעה עד לעומק שרשו ויסודו של אדם מישראל, אכן "עם קשה עורף" - אשר בתוכו גנוזה ההחלטה לא להיכנע לעולם לכוחות הרע, להחזיק תמיד עם ה'.

ולעומתו - עמלק. מהות עמלק אינה רק מהותו של עם מסוים. עמלק הוא כוח בעולם, מכוחותיו של הרע, ובעצם עמלק הוא הנקודה הנמוכה ביותר, השפלה ביותר, שיש בכוחות הרע. בכל מקום שיש חולשת הרע, בכל רגע שאדם מישראל אינו רואה לפניו את דרך ה' - שם מופיע עמלק. ובמיוחד רבה סכנתו של עמלק כאשר אדם הולך ומתקדם רק בכוחה של האמונה לבדה, בלי להבין, ובלי להרגיש הרגשה אמיתית וחייה את אמונתו.

עמלק הוא הספק המנקר בלב, עמלק הוא הכוח שאינו נותן לו לאדם להביא לידי הגשמה את הדברים שהוא מאמין בהם, עמלק הוא המתייצב באמצע הדרך ואינו מאפשר להבנה שבמוח להגיע לכלל התרגשות בלב. שהרי כל חייו של אדם מלאים ברגשות נעלים, במחשבות עליונות, אלא שהמעבר בין המחשבה להרגשה, בין ההרגשה למעשה, כרוך בקשיים עצומים - במלחמה הפנימית נגד עמלק.

הישראליות, האמונה הישראלית אומרת שיש כוח אלוקי המנהיג את העולם, שכוח ה' מלא את העולם, שיש השגחה פרטית על כל אדם בכל עת. ועמלק מכניס בלב בראשונה את הקרירות, את ההרגשה שאין צורך להתלהב כל-כך, שאפשר להתייחס אל הדברים בפחות רצינות. ואחר באים מצדו של עמלק אשר בתוכו - הספקות, החששות, ההשערות "אולי...". ואפילו בשיאים הגבוהים ביותר, כאשר אדם מישראל מגיע להכרה מלאה, להשגה, לאור אלוקי השופע עליו, גם אז מתייצב עמלק בדרך - בעקשנות, בקשיות העורף אשר כל כוחות הרע כולם כנוסים בתוכה, הוא עדיין לוחש "שמא כל זה טבע, שהרי הכל הוא טבע... שמא אין אלוקות בעולם...".

מלחמה לה' בעמלק מדור דור - זוהי מלחמתה

פורים

מול שלטון הרשע הסובייטי

התוועדות פורים תר"פ במחיצת הרבי הרש"ב

התוועדות זו התקיימה כשבועיים לפני הסתלקותו של הרבי הרש"ב. באותה תקופה אירע המהפך השלטוני שבו תפסו הבולשביקים את השלטון ואסרו כל התאספות דתית, ובכל

זאת התקיימה בביתו של הרבי התוועדות פורים ובה היו 'גילויים' גדולים ביותר.

תיאור המאורעות נרשם על-ידי רבי משה דובער ריבקיין, לימים ראש ישיבת תורה ודעת, שנכח בהתוועדות.

ממנהגי ליובאוויטש בפורים בבית רבינו נ"ע היה, שהיו מזמינים יחיד סגולה בלבד להיות מסובים עם רבינו נ"ע בסעודה, וכשהיו כבר יושבים כל המסובין המוזמנים, היו נכנסים כמעט כל החסידים ותלמידי הישיבה, ובמשך הסעודה היה רבינו נ"ע מדבר מאמר רא"ח [=דברי אלוקים חיים] ושיחות קודש, כידוע למי שזכה להסתופף בצלא קדישא, וגם דרכו תמיד בפורים בסעודה

חודש אדר, וימי הפורים בפרט, ידועים בסגולתם המיוחדת להתגברות על כל צר ואויב לעם ישראל ולתורתו.

לפנינו תיאורים שנשתמרו משלושה ימי פורים במחיצתם של אדמו"רי חב"ד, אשר התייחדו בעמידתם האיתנה מול שלטון הרשע הסובייטי, ברוח דברי המגילה "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה". התיאורים מוגשים בניחוחם המקורי, כפי שנרשמו בשעתם על-ידי אלו שהיו נוכחים בשעת מעשה, למעט תיקוני לשון קלים ותרגום לעברית של ביטויים אחדים.

יום הכפורים - כיפורים

ומאחר שהיתה קבלה זו בלב כל ישראל מגדולם עד קטנם, הרי בכוח אותה "אתערותא דלתתא" - התעוררות של מטה, ההתעוררות והחפץ של בני אדם בעולם התחתון אל ה' - בא לעומת זה "כמים הפנים לפנים" גילוי עליון ונשגב, עליון בפנימיותו אפילו מגילוי הר סיני. והיה גילוי עליון זה כוח עילאי, עד שיכול היה להתגלות לא רק למעלה מן הטבע באותות ומופתים כמו בימי יציאת מצרים, אלא שהיה זה גילוי בתוך הטבע הגשמי עצמו. שהכוחות הרגילים בעולם, אשר מצד עצמם ומהותם יונקים הם מן ההסתר של שם אלוקים, אף הם הגיעו לכלל גילוי, ובתוך הטבע עצמו היו הנסים שהביאו לגאולת ישראל.

ומשום שהיה גילוי זה תוצאה של הביטול הגדול ביותר לאחדות ה', ומפני שגילויי פורים בפנימיותם נחשבים השלמה ושלמות לגילוי מתן תורה, יובן מאמר הפליאה השגור "יום כפורים - כיפורים". לכאורה תמוה הדבר, לתאר את היום הקדוש בשנה רק כיום הדומה לפורים. אך כפי שנתבאר עד מה גדולים היו הגלויים בימי הפורים, כאשר הגיע עם ישראל לתכלית הביטול לאלוקות ולשיאי ההתגלות, הרי אף על יום הכיפורים אפשר לומר שהוא דרגה שבה מנסה האדם מישראל להגיע לאותן דרגות עליונות שהיו בימי הפורים או.

ומשום שכאמור גילויי הראשונים של החג חוזרים ומתגלים בתקופת השנה בהגיע חג הפורים, מובן משום מה מרבים כלי"כ חכמים לדבר בשבחם ומעלתם של ימים אלה שלא יבטלו לעולם. ומאחר שהיה בימי הפורים הניצחון על עמלק, שלא היה רק הניצחון על עמלק הגשמי בדמותו של המן, אלא גם על פיתוי הכפירה הפנימיים, על עמלק הרוחני שלא היתה לו שליטה כלל על ישראל, ובשל גילויים אלה שהיו גם בתוך נשמות ישראל, וגם בעולמות עליונים - רבה השמחה בפורים יותר מבשאר החגים והמועדים, שהרי גילויי פורים עליונים הם בפנימיותם על כל מה שמתגלה בכל שאר החגים.

מאמר זה פורסם לראשונה ב"בטאון חב"ד" בשנת תשכ"ג, ולימים הופיע בספר "חיי שנה".

הנצחית של האמונה בכפירה, המלחמה של הכוחות האלוקים נושאי האור בעולם מול אלה שבאים בשם הספק וחלישות הרעת. ומלחמה זו נמשכת כל עוד קיים עמלק בעולם בכל צורה שהיא, או כל זמן ש"זרעו של עמלק" - גרעיני הספק וקרירות הלב שזרע עמלק בעולם - עדיין נשארים בלב ישראל.

ובימי מרדכי ואסתר היה עמלק-המן בשיא גדולתו. עמלק היה המושל בכיפה באמת, כאשר אחשוורוש רוצה בעצם בסתר את אשר מציע עמלק לבצע בגלוי, ועמלק המושל בעולם רוצה לשבור את ישראל, לעקור את ישראל, שהוא תמצית הניגוד לעמלק, מן השורש. ובלי ספק נעשה עולמו של היהודי באותם הימים חשוך עליו, כאשר הכל נראה כאילו היה נלחם כנגדו, וכאשר אין כל דרך להינצל מן הגזירה. לעומת הגילוי של ימי יציאת מצרים קיים כאן חושך כפול ומכופל - חושך חיצוני וגם חשיכה פנימית, חוסר ידיעה וחוסר יכולת לעשות משהו כנגד הגזירה.

אולם דווקא בשעה זו, כאשר מאיים עמלק לכבוש את העולם כולו, וכאשר נראה שאכן בכוחו לעשות זאת, אז מתגבר הניצוץ הפנימי "חלק אלוקה ממעל ממש" אשר בנשמת האדם מישראל. בימים אלה אין עמלק מוצא לו עוד מקום בתוך נפשו של היהודי. היהודי דוחה את הפיתוי של המן להיות כמוהו. היהודי מוכן למסור את הכל כדי להישאר ביהדותו. והסכמה זו של ישראל למסור את נפשם ולא להינתק מה' מאמונתו ומתורתו היא חזרה מעמיקה ופנימית יותר על מעמד קבלת התורה, ועליה אמרו "קיימו וקבלו היהודים" - קיימו כאן מה שקיבלו בהר סיני. כי התורה שניתנה בדרך הכפייה במעמד הר סיני חזרה ונתקבלה בלב שלם, למרות כל ההסתר והחושך - בימי מרדכי ותחת צלו של המן. לא היתה כאן כפיית הר של אהבה; להפך, כל הכוחות של "לעומת זה" נלחמו בישראל ובאמונתו של ישראל, אך בכל זאת ביטלו היהודים את כל מהותם האישית, כבני אדם, כפרטים החפצים והתאבים לחיים, וחזרו למצב של "קיימו וקבלו".

הרב הרשב"ב

כל זה היה פלא נפלא, שהשומרים יעברו בשתיקה מאורע כזה. מופתים גלויים ראינו אז בכל זה, ומי שלא היה אז שם בעת מעשה, לא יוכל לשער זאת

להם, ובעוד כמה שעות יבואו חזרה, לא ענה כלום על זה והמשיך המסיבה כמקודם. במשך השעות האלו אמר רבינו נ"ע דרוש על הפסוק "והיה כאשר ירים"⁴ והרבה שיחות קודש נפלאות בהתגלות מאוד⁵, וישב בשמחה רבה, וכל אנ"ש היו שמחים כאשר ראו את רבינו בשמחה כלי-כך, אשר פניו היה כפני שכינה כו'.

4. נדפס בספר המאמרים תר"פ עמ' רפז.
5. נדפס ("בקיצור") שם עמ' שכט.

מכיסו סכום הגון על משקה. ואמר לו כ"ק שליט"א שכבר חיפשו בעיר לקנות משקה ולא נמצא לקנות, וענה לו רבינו נ"ע: "אין במציאות? אינני מאמין. אין דבר שאינו בנמצא ברוסיה"³. הכל נמצא."

אחר כך הביאו משקה הרבה, ואנ"ש שתו הרבה ואמרו לרבינו נ"ע לחיים, ורבינו נ"ע בעצמו ציווה לכל אחד ליקח משקה, וישב בשמחה רבה מאוד ושח שיחות קודש הרבה, וגם עשה המגבית כנהוג, אך הוסיף לאמר "הגבירים כנראה יתנו פתקאות (כי הגבירים היו נותנים סכומים הגונים, ומובן שלא היה להם מן המוכן בכיסם סכומים גדולים במזומן, ועל כן היו נוהגים שהיו כותבים על פתקא שמם והסכום, ואחר כך היה נגבה מהם על-ידי הגבאים כפי הפתקא), אבל היום רצוני שייתנו גם במזומן", ונאסף על השולחן בקערה גדולה סכום גדול, והיה מונח בגלוי בקערה כל זמן הסעודה.

ביקור הקומוניסטים בשעת ההתוועדות בבית הרבי

בין כה נשמע כי הפעמון משער החצר מצלצל, ונפחד כולנו, כי שיערנו תכף שאלו הם שומרי הממשלה. וכן היה, ששלושה משוטרי הממשלה רצו להיכנס לעשות חיפוש בחצר ודירת רבינו נ"ע, כי בלילה ההוא היה מטעם הממשלה חיפוש כללי בכל העיר בכל בית ובית לברוק את המסמכים והדרכונים, ואם נמצא מהדברים האסורים מטעם הממשלה - אשר באמת הכל היה אסור - היתה בזה סכנה גדולה. אך המשמש רזא"ס [=ר' זלמן אידל זיסלין] שפתח לשומרים את שער החצר, נפל בדעתו לנסות לרחותם לעת-עתה, ואמר להם שבעל-הבית, כלומר רבינו נ"ע, כעת עסוק, ואין לו זמן כעת לפנות אליהם, ועל כן הוא מציע להם שיבואו בעוד כמה שעות. ונפלא היה הדבר שהשומרים קיבלו תירוץ קלוש כזה ונעתרו להצעת המשמש. וזה היה בערך בשעה העשירית. וכשמסרו לרבינו נ"ע שהשוטרים כבר היו פה ולעת-עתה הלכו

3. פתגם עממי רוסי.

ה"קאבינעט" - חדר הלימוד של אדמו"ר הרשב"ב, שהוסב בשנים האחרונות לבית מדרש מתוך הספר "בתוך הגולה", המתאר את תקופת שהותו של אדמו"ר הרשב"ב ברוסטוב

"איני מתפעל מהם עכשיו. במצב כמו זה שבו אני עומד כעת, אינני מתפעל מהם כלל. בפעם אחרת אולי הייתי מתפעל, אולם במצב שבו אני עומד כעת איני מתפעל מהם כלל..."

מטעם הממשלה, והרכנית תחי' פחדה באמת מאוד והפצירה על-ידי המשמשים את החסידים שיפסיקו מלנגן, וגם כ"ק שליט"א² ביקש שינגנו לכל הפחות לא כלי-כך בקול רם, אך רבינו נ"ע לא אמר כלום על זה, ומובן שאנ"ש המשיכו לנגן בקול. אך כאשר הכיר רבינו נ"ע שבנו כ"ק שליט"א מפחד קצת, פנה אליו ואמר: "בשמחת תורה שרנו ורקדנו, ולא ידענו שיכולים להיות קטרוגים על כך ויהיה צורך להצטדק, וב"ה זה לא הזיק... יהיה כן גם עתה. אלא מאי - עתה הרי אנו יודעים, נו, הרי זה נסיון, ויש לעמוד בנסיון!".

אחר כך אמר רבינו נ"ע שכדאי היה שילך מישוה להשיג 'משקה', והוא בעצמו הוציא

2. הכוונה לבנו של הרבי הרשב"ב, הרבי הריי"צ.

לערוך "מגבית" עבור הקופה שהיה קורא אותה קופת "על דעת", כלומר על דעת קרשוי'.

אך בשנה זו, כשנכבשה העיר על-ידי הכולשביקים לערך בחדש שבט, ביקש רבינו נ"ע להזהיר לכל החסידים משמו שלא לבוא לביתו לא לדא"ח ולא ליחידות ולא להתפלל, ובשבת-קודש היה אומר דא"ח רק לפני אחדים מהמקורבים ביותר, וגם לתפילה היה מניין מצומצם, וכמובן היו אנ"ש נזהרים בזה כל הזמן.

אך בפורים נתקבצו כל אנ"ש והתמימים לבית רבינו נ"ע, כי כל אחד חשב שהוא יהיה היחידי שם, ואנשי בית רבינו נ"ע אמרו בשם הרבנית תחי' שרבינו נ"ע יסב לסעודה רק זמן מה ויאמר דא"ח, וכעבור שעה לערך על כל אחד לעזוב בית רבינו נ"ע, כי היה אז איסור מטעם הממשלה ללכת ברחוב אחר שעה 9:00.

אך כאשר ישבו זמן מה לסעודה, אמר רבינו נ"ע 'לחיים' על מעט משקה, וציווה גם למסובין לקחת משקה, לאמר לחיים ולנגן ניגון, והתחיל בעצמו לנגן. ואף כי לפי המצב אז היתה בזה סכנה, שלא ירגישו שוטרי העיר ברחוב שיש כאן קיבוץ אנשים, שכן אסיפה אפילו של שלושה אנשים ביחד בלי רישיון מיוחד מהממשלה היתה אז מן האיסורים החמורים

1. קופה זו תמכה בהוצאות הפעילות היהודית והחסידיה ברוסיה הסובייטית.

התוועדות פורים תרפ"ז במחיצת הרבי הרי"צ

בשנת תרפ"ז כבר היה השלטון הסובייטי במלוא עוזו ותקפו, והצר את צעדי שומרי גחלת היהדות. הרבי הרי"צ שעלה בינתיים על כס האדמו"רות המשיך לנהל מחתרת ענפה של תלמודי-תורה, שוחטים, מקוואות, ישיבות וכל צרכי הדת. אך חודשים ספורים לפני כן הגביר הק.ג.ב. את תשומת לבו לפעילותו, וה"בסקציה" (המחלקה היהודית של המפלגה הקומוניסטית) עקבה אחרי כל המתרחש בחצרו. גם בהתוועדות זו נכחו סוכני היבסקציה, ובכל זאת דיבר הרבי דיבורים חריפים ביותר אודות מסירות הנפש הנדרשת לעת זו.

התיאור נכתב על-ידי החסיד רבי אליהו חיים אלטהויז שנכח בהתוועדות.

עיר ועיר לחזק את לב ישראל ולקרנם לאביהם שבשמים על-ידי אמירת דא"ח, לקבוע שבכל יום בין מנחה למעריב יאמר אחד לפני הנאספים ללמוד "עין יעקב" וספרי מוסר, ומטרתם תהיה להגביהם במצב רוחני ומוסרי מנפילתם העצומה בנפש וברוח. וברוב חסדי ה' כי לא אלמן ישראל ובכל עיר ועיר מצאו המשולחים יהודים תמימי דעה אשר התחברו אליהם בחמימות וברוב התרגשות, וחיש מהר נתייסדו חדרים וחברות "עין יעקב" למאות ולשמחת רבינו אין קץ, אבל לרוב דאבוננו נודע הדבר גם ליבסקציה, ולא ארכו הימים ונתפסו ונאסרו המשולחים על ידם, ובשנת תרפ"ז נפסקה עבודתם וגורשו לעיר מקלט בסיביר.

אנחנו, המקורבים אל בית רבינו, ידענו את מכאובי הרבים מבית ומחוץ, ולא נעלם מאתנו מעדת המרעים אשר סוכבו אותו והצרות הרבות אשר סבבוהו, וכי במסתרים תבכה נפשו יומם ולילה לא ישקוט ולא ינוח, ועומד במלחמה תמיד כל היום עם אויבי החרב נגדו הגלויים והנסתרים. ואם כי ביכולתנו היה לשער ולתאר, כי הדאגה בלבו הצפונה והטמונה - ישיחנה בעת התגלות בסעודת פורים, ובזמן ש"חייב אינש לבסומי" ישפוך את שיחו מלבבו המלא, אבל את אשר שמענו וראינו בפועל לא שיערנו ולא פיללנו.

הפורים הזה היה יחיד במינו ונשתנה מכל השנים בכל הפרטים. התרגשות עצומה, פנים נזעמות, עיניו מקור דמעה, עורו ובשרו אדמו

...הפורים דאשתקד - תרפ"ז - לא היה בדוגמא ובערך לימי הפורים מכל השנים שעברו. את אשר שמענו וראינו בסעודת פורים זו, לא שמענו ולא ראינו לא אנחנו בכל ימי חיינו, ולא אבותינו ולא אבות אבותינו, דיבורים ודברים נוראים מאד, מבהילים ומפחידים את רואים ושומעים. והן אמת כי לא בהיסח הדעת בא לנו הפורים הזה, המובדל מכל ימי הפורים והמיוחד לתרפ"ז ברוב תמיהתו ופליאתו ברוב יגונו עצבונו וצערנו, כי מראשית השנה הרגשנו כולנו את ההעלמות וההסתרים גם כן לא כבכל פעם ופעם, המכשולים הרבים אשר הפריעו אותנו בעבודתה הקדושה כל ימי החורף על כל צעד וצעד ממש, ומבלי התחשב עם כל הצרות והמצרים הללו של רבינו, במסתרים ובהצנע שלח צירים מיוחדים ממשולחיו ועושי רצונו וציווה עליהם לייסד בכל עיר ועיר גדולה וקטנה חדר לתינוקות של בית רבן על חשבוננו, ואת שמו לא יגלו לשום בן אדם, לשלם לכל מלמד תינוקות של בית רבן בעד חודש או חדשים שטר לימוד, לפזר בכל המקומות "העתקות" מסעיפי החוקה אשר מותר ללמוד עם שלשה ילדים, ובאם יארע להם איזה עיכוב מצד ה"בסקציה", או איזהו מקרה לא טהור הנוגע לדת, יודיעו תיכף למשרד היורדי [=המשפטי] לכל עניני הדת שיסד רבינו במוסקבה.

בכלל ציווה רבינו למשולחיו שיטיפו וידרשו מעל הבימה בכל בתי הכנסת ובתי המדרש שבכל

הוא מציאות ההערך ואינם מציאות אמיתית כו', ואמר הדרוש בקול רם, והפציר בחסידים שיאזינו היטב, וכמה פעמים הפסיק באמצע הדרוש - אף שמעולם היה נזהר שלא להפסיק בשום דיבור בעת אמירת דא"ח, כמעט כמו בעת התפילה, כידוע לחסידים - והתחנן בקול תחנונים: "הקשיבו לדברים, אל תתרשמו מהם, אל תביטו בהם".

השומרים חיכו שם בפרוודור בסמוך לחדר האוכל, ששם ישבו רבינו והמסובים, ולא ידעו בעצמם למה הם מחכים, עד שביקשו שלכל הפחות מספר אנשים יראו להם המסמכים, ויצאו אליהם כשלושה אברכים אשר היו להם מסמכים כהוגן (כי אצל רובם ככולם היו המסמכים שלא כהוגן) והראו להם, והשוטרים הלכו להם. אשר כל זה היה פלא נפלא, שהשומרים יעברו בשתיקה מאורע כזה, אשר הכל היה מהאיסורים הגדולים מטעם הממשלה בעונשים חמורים - הן אסיפת הרבה אנשים למקום אחד בלי רישיון, וכן שתיית ומציאת יי"ש, ומה גם הכסף הנאסף, סכום גדול, אשר היה מונח בגלוי על השולחן בקערה כנ"ל. ובמיוחד מה שלא בדקו בבית כלום, ואפילו המסמכים לא בדקו כלל, רק אצל שלשה אברכים כנ"ל. מופתים גלויים ראינו אז בכל זה, ומי שלא היה אז שם בעת מעשה, לא יוכל לשער זאת. וכמה פעמים אמר רבינו אז בכעס וקפיאה "פֶּע, הם קליפות, איני יכול לסבול אותם. אין אני והם יכולים לדור", ובכלל, הגילויים מרבינו בלילה הוא אי אפשר לתאר על הכתב, וכה ישב רבינו עם כל החסידים בשמחה והתגלות רבה כמעט עד אור היום⁷.

7. בתיאורו של חסיד אחר, ר' ישראל זושא דבורץ, נאמר כך: "ההתוועדות דחג הפורים תרפ"ז שהיתה ביום חמישי בכלל נדפס בכמה מקומות, ואינה דומה שמיעה לראיה, כי זה למעלה מדיבור שראו גילוי אלוקות במוחש, ובשעה שנכנסו והיתה סכנת נפשות על-פי טבע, הרים את עצמו ולבש האבנט, ואמר "יש לי עצה כנגדם", והתחיל בקול "ראשית גוים עמלק". וקשה לצייר זאת באותיות הדיבור (זכרונות וסיפורים עמ' 10).

כעבור איזה שעות באו השוטרים ועלו להקומה העליונה, דירת רבינו אשר שם היו מסובים לסעודה, וכאשר נאמר לרבינו שהשומרים נכנסו בבית, אמר: "אה! מכיוון שהם מנגדים לאלוקות, הזמנים שלהם מתבלבלים". והשוטרים ניגשו אל הפתח של חדר האוכל אשר שם ישבו רבינו וכל המסובים, וקהל גדול שהיו עומדים צפופים, וכאשר השוטרים ראו כל זה, תמהו ושאלו: מה זה פה, ומה עושים פה כל-כך הרבה אנשים באישון לילה בשעה כל-כך מאוחרת? ונפלא היה הדבר שעם כל זה לא העזו השוטרים להיכנס לפנים חדר האוכל להפריע את המסיבה. וכ"ק שליט"א, כאשר ראה שהשומרים עומדים אצל הפתח ומביטים על כל מה שנמצא על השולחן, רצה להסיר מעל השולחן המשקה והקערה עם המעות, אשר זה היה מהאיסורים היותר חמורים מטעם הממשלה אז, ולא הניחו רבינו. ורצה כ"ק שליט"א לכל הפחות לכסות במטפחת הקערה עם המעות, ולא הניחו גם כן רבינו, ואמר: "איני מתפעל מהם עכשיו. במצב כמו זה שבו אני עומד כעת, אינני מתפעל מהם כלל. בפעם אחרת אולי הייתי מתפעל, אולם במצב שבו אני עומד כעת איני מתפעל מהם כלל. קדושה נשארת תמיד על מקומה, איני מפחד מהם כלל!".

אחר כך נאמר לרבינו שהשומרים רוצים להיכנס בחדר קדשו שבו ישב על התורה ועבודה כל הימים לרבות הלילות, לעשות שם חיפוש, ואמר בהתרגשות גדולה: "בחדר זה הם יתבטלו לגמרי!" ולא העזו להיכנס לפנים לחדר קדשו, רק עמדו אצל הפתח וראו מרחוק את החדר עם הספרים והארונות עם הכתבי-יד-קודש וכו'. ורבינו ציווה לכל אנ"ש שלא יביטו עליהם, ואמר: "אל תסתכלו עליהם, הביטו הנה, אל תתרשמו מהם כלל!"

אחר כך אמר עוד בהתרגשות: "נו, נאמר עוד דרוש חסידות, אזי יתבטלו לגמרי". והתחיל לאמר הדרוש "ראשית גוים עמלק", אשר תוכן עניינו היה איך שמציאות הקליפות

6. נדפס שם עמ' רצו.

מפנינים, בהגיגו תבער אש בקול חזק מאוד, דברים מבהילים ומפחידים אשר אוזן לא שמעם עד הלילה הזה, השתפכות הנפש ממש. ויהי

הרבי הרי"צ

בחצי הלילה ויעמוד על רגליו באמצע הסעודה, וייתן ידיו על כותנתו להפשיטה מעל לבו, ויך באגרופו על לבו הערום והפתוח בכוח גדול וחזק, ויקרא אותי בשמי להתקרב אליו, וחיש מהר ניגשתי לשמוע, וידבר אלי כדברים האלה:

- אליה חיים, אליה חיים, אשתקד אמרתי לכם לכתוב ואתם לא שמעתם בקולי! וממילא יש לכם צרות כל השנה, כעת אומר לכם לכתוב לכל הערים והעיירות בלשון זו: היה לנו רבי והוא השאיר אחריו בן, והוא ציווה לכתוב בשמו, שמי שיש לו בן וימסור אותו ללמוד בבתי הספר היבסקיים, לא יוציא את שנתו!... האם תכתבו? וזכרו את אשר אני אומר לכם!

והכפיל הדברים מספר פעמים, וכמה פעמים הכה בחזקה באגרופו על לבו, וממש נפשו יצאה בדברו.

אחר כך קרא אותי שוב ויאמר בפנים צוהבות ושוחקות:

- אני מקבל על עצמי ד' מיתות! כשתראו שגוף בוער, אל תרחמו! שמרו על הראש!

הדברים הנוראים והאימים האלה נאמרו ונשנו מספר פעמים ברעש גדול ובהתלהבות גדולה כלפיד אש ובעמידה על רגליו, ובאותה שעה פחד גדול ונורא נפל על הנאספים, עד אשר לא מצאנו לפנינו מקום לעמוד, וממש אבדנו מקוצר רוח.

אחד מוקני החסידים שלא יכול היה להתאפק הרהיב עוז בנפשו ויאמר:

- רבי אין אנו יכולים, אין אנו רוצים לשמוע דיבורים כאלה צריכים אנו "רבי" כאן למטה ממש!

ויענה לו רבינו:

- שאלתי את אבי: כמו ניקולאי? ויענני: כן, כמו ניקולאי!

הדברים היו כחידה סתומה בעינינו, ואין גם אחד יודע פתרונה, וכראות רבינו את תמימתנו התחיל לספר:

ניקולאי הראשון שלח אותו פעם אביו, הקיסר פאויל הראשון, לערוך תמרונים, משום שרצה לדעת כישרונותיו בעניני קשת חרב ומלחמה ומערכי צבא, ואם מוכשר הוא לצאת למלחמה ביום קרב. והוא, ניקולאי הראשון, היה איש מלחמה מנעוריו, ויעשה חיל רב במערכה של התמרונים הללו, ואחרי אשר השכיל והצליח וישבע עונג רב, חתם בטבעתו לתת מתנות לגדוד ולשרי הצבא כמנהג המלכים אשר מלכו אז. דבר זה עשה בלי להתייעץ לא עם אביו ולא עם שר האוצר. ויהי בהגיע אל המלך שמע הצלחתו במערכה, וכן על-דבר חתימתו בקשר למתנות, וייחד המלך על הצלחת בנו, וגם נעשה חידודין חידודין על התערבותו במה שלא ניתנה לו רשות מהמלך, וכן מהעודף והיתר אשר לא לפי כוחה של המלוכה אז. ויקרא את בנו ניקולאי להיכלו ויאמר לו: הגני מודה לך על השכלתך ורוב בינתך וכישרונותיך בתמרונים אשר הצלחת בהם, אך על אשר הסכלת עשו בעודף המתנות אשר הרשית לחתום בלי רשותי ומבלי התייעץ אתי עבור זה - ענוש ושפוט אתה להיות מגורש מעיר המלוכה למשך שנתים. ושאלתי את אבי: כמו ניקולאי? ויענני: כן, כמו ניקולאי!

בהמשך דבריו כל הלילה דיבר להזהיר הגדולים על הקטנים, לשמור את נפשם של הקטנים מה'חדרים' המסוכנים של אחינה

שונאינו ה"יבסקציה", ולהרחיקם מהם עד מסירות נפש ממש, ובתוך הדברים פנה אל אחד מאנ"ש מנעויל" וזלמן שמו, ויאמר לו:

- זלמן! כשיעשו מדורה מעצים מיובשים ויאמרו לך: בחר לך אחת מהשתיים - או שתמסור את ילדיך לידי בתי הספר שלהם, או השלך עצמך אל תוך האש, היודע אתה מה לעשות? - עליך להשליך עצמך אל תוך האש ובלבד שלא למסור את ילדיך לידי בתי הספר שלהם...

ופנה אל אחד מהמסובים ואמר לו: פיניע, האם תשלח את בנך לתלמוד-תורה? והשיב: כן. ושאל אותו רבינו: מתי? והשיב: אחרי פסח. ואמר רבינו: לא אחרי פסח, אלא ביום ראשון. פיניע, אל תהיה... אל תשכח שזוהי נפש, אתה משחק עם נפש!

"היבסקציה ימח שמם"

אימה ופחד נפל על כולנו, כי לאו כל מוחא סביל דא וכשל כוח הסבל, ולא היה מעצור לרוחנו לשמוע עוד דברים חדים ובווערים כאלה. הפחד אשר פחדנו היה בכפליים: ראשית, יען אשר ניבא לנו עתידות מבהילות ומפחידות את לבב שומעו, וממש פרח נשמת כל אחד ואחד על כל דיבור ודיבור שלו. וכדי שלא יוסיף עוד להינבא בדברים האלה, מוכרחים היינו נגד הדרך-ארץ להיכנס באמצע הדיבור ולהפסיקו. והשנית, כי ידענו ובעינינו ראינו את המשולחים אשר נשלחו על-ידי ה"יבסקציה" לשמוע את אשר ידבר לפנינו בפורים זה, והם עמדו כל הזמן בקצה האחרון של השולחן מול פניו ממש, ושמעו בעיון כל הגה אשר יוצא מפיו הקדוש. ולא נעלמה מאתנו הסכנה הגדולה אשר חופף עליו ר"ל מהרשעים האלה, כי הוא - רבינו - בידעו אשר בכל עת היותו בלנינגרד לא עבר גם יומא דפגרא אחד אשר לא ישלחו הרשעים האלה בעולתה ידיהם להעמיד בביתו הפתוח והרחב תמיד מרגלים לידע מהנעשה בהיכלו ומה ידבר אתנו החסידים, והיה נזהר מאוד כפעם בפעם בדברים להזכיר את שם הרשעים והחטאים האלה. אפס בלילה זה נשתנה טעמו, ומבלי התחשב כלל עמהם, אשר עמדו מנגד

8. עיירה חסידיית ברוסיה.

פניו ממש, קיללם בפניהם קללה נמרצה הרבה פעמים, ובכל פעם אשר הזכיר את שמם הוסיף ואמר: "היבסקציה ימח שמם... יודע אני שהם נמצאים כאן, אולם אין אני מפחד מהם..." ובכל פעם שהזכיר את שם היבסקציה, הנה אנחנו היודעים ומכירים אותם הבטנו על פניהם, וראינו אותם מתביישים, אזיל סומקא ואתי חיורא, ונתמלאו כעס ורציחה באותה שעה, ונגלה היה לפנינו רבות המחשבות אשר בלבכם אז, ואת אשר צופים לנו מזה תוצאות לא טובות.

ולפיכך החלטתי אני בעצמי להשתדל בכל ההשתדלות להפסיק את הסעודה. ולא מצאתי יותר טוב לפני מלקרוא את הרבנית הגדולה - אם רבינו, הרבנית שטערנא שרה - שהיא תפעל עליו, וכך עשיתי. נכנסתי אליה וסיפרתי לה, ותמהר ותרץ לחדר הגדול. כל החסידים בראותם אותה שמחו לקראתה, כי כולם הבינו כוונתה ופינו לה דרך לגשת אל רבינו. ויהי בהתקרבה, והוא עומד על רגליו, ותיכף, עוד טרם התחילה לדבר עמו, ויפן אליה ברוב כיבוד ודרך ארץ ויתחנן לפניו בדברים האלה:

- אמא, שובי לחדרך לומה תהלים ולבכות. שאף אחד לא יראה זאת, זה עוזר...

ובדברו נשפכו דמעות מעיניו הטהורות ויזלו כמים רבים על לחיו. והיא, הרבנית, בראותה את רוב דמעותיו החמות, התחילה גם היא לבכות, ובכו תרווייהו ודממה קלה עברה בעומדם כך זה נגד זה בלחישת ובכבייה בלי אומר ודברים. המחזה הנורא הזה עשה רושם חזק על כולנו, ונתגלגלו דמעות אין קץ מעיני כל.

אחרי הרגעים הרועדים האלה אמר לה רבינו: - אין אני עושה בעצמי כלום... שאלתי את אבי...

הרבי מתעלף

והיא בדמעות שליש מתחננת לפניו לרחם על בריאותו להפסיק את הדיבור, להניח ולהינפש, לעזוב את החדר הזה ולהיכנס לחדר השני, וככה הרבתה לדבר על לבו בדברים רכים, עד אשר התעלף מרוב חולשה ואפיסת הכוחות, ויובילוהו לחדר השני ויצוקו מים קרים על ראשו להקיצו ולעוררו, ועוד סגולות אחרות להפיח רוח חיים

ונוצרו חששות ממשיים מפוגרומים ורציחות היל"ת.

ולפתע פתאום - ישועת ה' כהרף עין. לאחר מותו של סטלין, העצורים שוחררו, העלילה בוטלה והוקל מצבם של בני ישראל במדינת רוסיה כולה.

שנים רבות לאחר אותו פורים, בימים הסמוכים לפורים תשנ"א, הכינו לדפוס את המאמר "על כן קראו" הנ"ל והכניסוהו להגהת הרבי. ב'פתח דבר' של המאמר נכתב בקצרה הסיפור אודות אמירת המאמר, "שאמירתו היתה קשורה, כנראה, עם המאורעות שאירעו בתקופה ההיא עד למפלתו של המושל דמדינה ההיא שהיה צורך ישראל, כפי שהבינו בשעתו מהסיפור שסיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א - כהקדמה ובסמיכות לאמירת מאמר זה - על-דבר הוראת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בתקופת המהפיכה לאחר מפלתו של הקיסר".

המאמר פורסם ב"א אדר תשנ"א - באמצע מלחמת המפרץ שהתנהלה אז במלוא עוזה, והסתיימה אף היא בפורים, בימי הוצאת המאמר בדפוס.

אז הוראה מהרבי רש"ב נ"ע להשתתף בכחירות ולהצביע עבור מועמד פלוני שהיה טוב יותר עבור היהודים. היה חסיד אחד שהיה מופשט לגמרי מענייני עולם-הזה, ולא ידע כלל מה מתרחש במדינה, אך מכיוון ששמע שהרבי הורה להשתתף בכחירות, הוא הלך לטבול במקווה, חגר אבנט, כראוי לקיום הוראה של הרבי... והלך לקלפי להצביע למועמד שהרכי ציווה לבחור בו. לאחר שעשה מה שצריך לעשות בשביל הבחירות, כפי שהורו לו חבריו החסידים, ראה אנשים עומדים ליד הקלפי ומכריזים: "הור"ה" [קריאת ניצחון רוסית]. החסיד לתומו חשב שתוכן הצעקה היא כלפי מועמד מסוים ש"הוא רע", ולכן גם הוא נעמד והחל לצעוק "הור"ע, הור"ע, הור"ע..."

וכך סיים הרבי את הסיפור באומרו בקול רם שלוש פעמים "הוא רע", "הוא רע", "הוא רע", ותוך כדי כך, רמו הרבי לקהל החסידים שנכחו בהתוועדות שיאמרו גם הם מילים אלו. כל המסובים נעמדו יחד והכריזו בהתרגשות: "הוא רע", "הוא רע", "הוא רע". ומיד אחרי זה פתח הרבי ואמר את המאמר "על כן קראו לימים האלה פורים".

תוכנו של המאמר הוא, שבדרגת ה'גורל', דרגת הרוממות של הקב"ה שהכל בהשוואה לגביו, ולכאורה אין כל הבדל בין המן לבין ישראל, מדרגה זו עצמה נמשכת המפלה הגדולה להמן והישועה הגדולה לישראל - "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי" מצד בחירתו העצמית של הקב"ה בישראל.

לאחר מכן נודע, שבמוצאי פורים חלה מושל רוסיה סטלין ימ"ש בצורה חמורה, ואיבר את הכרתו. בבוקר ח"י באדר מסרה ממשלת רוסיה הודעה ברבר מותו של סטלין...

באותה תקופה היתה עת-צרה גדולה לבני ישראל שברוסיה, בעקבות פרשת 'משפט הרופאים'. סטלין הנחה את המשטרה לקחת קבוצה של רופאים יהודים למאסר, בעלילה שרצו לקצר את חייהם של מנהיגי המדינה. כתוצאה מכך החלה הסתה פרועה נגד היהודים

התוועדות פורים תשי"ג במחיצת הרבי זי"ע

התרחשות פלאית בהתוועדות חג הפורים תשי"ג בבית מדרשו של הרבי זי"ע, שהתבררה למפרע כמופת שמיימי הקשור למותו של הצורך סטלין ימ"ש כתוצאה משבץ שאירע בעצם יום הפורים, ולימים התקשרה גם לנצחון על הצורך סדאם חוסיין - אשר "ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" בזמנו - שאירע אף הוא ביום הפורים עצמו.

נרשם מפיו של ה"חוזר" הרב יואל כהן, שנכח בהתוועדות.

ההתוועדות בפורים זה החלה כרגיל. מיד בתחילתה הרבי ציווה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל "ויהי אומן את הדסה".

ההתוועדות נמשכה שעות רבות, עם הרבה שיחות וניגונים, כאשר לפתע, לקראת סיום ההתוועדות בשעה שתיים או שלוש לפנות בוקר, היה ניכר על פניו של הרבי שרצונו לומר מאמר נוסף [בשנים הראשונות, טרם אמירת מאמר חסידות, היו ניכרים על פניו קדשו של הרבי רצינות ודבקות מיוחדים, ואפילו חיורון קל היה נסוך על פניו בשעה זו].

כהקדמה ובסמיכות לאמירת המאמר פתח הרבי וסיפר:

כשהפילו את הצאר ברוסיה, נערכו שם בחירות לממשלה. החסידים קיבלו

בכשרו, ורק אחרי עשרה רגעים בערך עלתה בידינו שיפיק את עיניו.

את מצב כל החסידים הנשארים בחדר הגדול אחרי צאתו מתעלף, ואחרי כל הדיבורים אשר שמענו בלילה ההוא, אין בכח עט סופר לתאר אף מקצת מן המקצת. כל אחד ואחד הביט על חברו בתימהון ובייאוש כאיש אובר עצות, כולנו נאלמנו דומייה שעה ארוכה, וכמו ראינו במוחש אשר ספינתנו טובעת בים ואין בידינו להצילה. מרגישים אנחנו כולנו כי שריפה גדולה ח"ו לפנינו, ואין לאל ידינו לכבותה, וכל אחד שואל את חברו: השמעת, ההבנת על מה ומי ירמזון מיליו? התזכור ותבין את השאלה "כמו ניקולאי"? והתשובה "כן, כמו ניקולאי"... השמעת את אשר אמר לזלמן? והלא הם מרגלי החרש שמעו כל מלה ומלה וכל קללה וקללה.

אנחנו כולנו חיכינו עד אשר ישוב ויבוא אלינו לברך ברכת המזון, ורק אחרי שעתיים שבה רוחו אליו ויבוא החדרה וישב על מקומו, ולא דיבר עוד חצי דבר מענין הנ"ל.

אחרי הפורים הזה נפלה ונשפלה רוח כל אחד ואחד מאתנו. הרגשנו כי עלינו לחכות לאיזה אסון מיצר ודואג, כל אחד בפני עצמו מתאפק לא לגלות לחברו שלא להוסיף לו עצב, וביותר היה נראה ונגלה מצבה של העת הזאת על בעלי הרגש, ולא אגזים אם אומר אשר בחוש היה ניכר הפחד על פניהם, ופעמיים בכל יום היינו מבקרים את בית רבינו הקרוב, והדרים מחוץ לתחום שאלו על-ידי הטלפון אותנו מה שלום בית רבי.

המחותרת שהקים הרבי לייסוד תלמודי תורה, ישיבות ומקוואות, פעלה לאורך כל שנות השלטון הסובייטי בהכוונתו של הרבי ולאחר מכן על-ידי חתנו וממלא מקומו הרבי זי"ע. הרבי הרי"צ עצמו, בעקבות דבריו הנוראים במעמד זה, נאסר בט"ו סיון באותה שנה ונידון למוות בירייה. ברחמי שמיים ניצל מעונש זה וגלה ללטביה ופולין, ומשם לארצות הברית, שם הסתלק לגזי מרומים אחרי עשרים ושלש שנים.

מחיית עמלק בזמן הזה בפורים ובכל השנה

מה נורא כליכך אם עמלק מכניס באדם קצת "דעת"? מה הדרך להתגבר על קושיות וספקות? ולמה אלו שזורדים ברוחניות דואגים רק לעצמם? • חלקים מהתוועדות מאלפת ומרוממת עם הרב חיים שלום דייטש, ראש כולל צמח צדק בירושלים

מטעם ודעת פירושו - יש לי דעת ואני עובר את הדעת, ההבדל המהותי ביניהם הוא, שמי שנמצא בדרגה של למעלה מטעם ודעת עבר תחילה את השלב של הדעת, ורק אחר כך עלה למעלה מטעם ודעת.

בחסידות מדגישים שעבודת ה' צריכה להיות למעלה מטעם ודעת, במסירות נפש וכו', ככל הדברים והשבחים שנאמרו על אדם העובר את ה' למעלה מטעם ודעת. אבל לפני כן צריך לעבור את השלב של הטעם והדעת. צריך ללמוד ולהתבונן ולהתעמק, ואחר כך לעלות למעלה מזה.

ההתוועדות של הרבי בפורים התקיימה במוצאי יום הפורים, כך שהיו באים אנשים בכל מיני מצבים, לאחר שקיימו כבר "חייב איניש לבסומי"... והרבי היה משמיע שיחות עיוניות במשך כמה שעות. ובתוך השיחות והמאמרים העיוניים הוא דרש דווקא להיות במדרגת "עד דלא ידע", למעלה מן הדעת. אבל אם פורים זה למעלה מן הדעת, למה ללמד שיחות עיוניות?

אלא מאי - יש למעלה מטעם ודעת ויש למטה מטעם ודעת. לא כל שיכור בפורים הוא בהכרח למעלה מטעם ודעת... למטה מטעם ודעת פירושו - אני לא יודע, אבל למעלה

הסדר הוא אפוא, שתחילה יש ללמוד ולהסביר על-פי חכמה בינה ודעת, ומה להסביר? שהתכלית היא להגיע למעלה מטעם ודעת. אבל את זה גופא מסבירים על-פי טעם ודעת.

העמלק ה"חכם"

זאת המשמעות של מחיית עמלק בעומק הדברים. ידוע שעמלק בגימטריא "ספק". בדרך כלל, למי יש ספקות? - מי שיש לו דעת יש לו ספקות. מי שיש לו שכל יכול לראות שני צדדים. מי שאין לו שכל בטוח שהאמת היא כפי שנדמה לו ואין כלל צד שני. אבל מי שיש לו שכל מתחיל לחשוב: מי אמר שזה כך? אולי זה להפך?

זאת אומרת שלפעמים עמלק מכניס דעת, שהרי כדי שיהיה ספק צריך דעת. השכל מכניס ספקות. ומהי הדרך להילחם בעמלק? בפורים מוחים את עמלק על-ידי "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע", מדרגה שלמעלה מן הדעת. כי עמלק מביא ספקות, וספקות מגיעים מדעת, וברגע שאתה למעלה מן הדעת, יש לך ודאות, יש לך בהירות, ואין לך שום ספקות. ככה מוחים את עמלק.

אבל מי שהוודאות שלו היא רק מפני שאינו יודע כלל שיש עוד צד, עמלק יכול לבוא ולהתווכח איתו. עמלק יכול פתאום לתת לו קצת שכל ולגרום לו לבעיות, שפתאום יגלה שיש עוד צד...

אחד אמר פעם שכמעט כל השיניים שלו נפלו, נשארה לו רק שן אחת או שתיים. באמת הוא לא צריך את השיניים שנותרו לו, שהרי אי אפשר להשתמש רק בשתי שיניים, אבל הן נותרו כדי שיהיה לו כאבי שיניים... כך לפעמים עמלק מכניס קצת דעת, למרות שהוא רחוק מאד מדעת, אבל בשביל לעשות ספקות זה מספיק.

אבל כשעולים למעלה מטעם ודעת, היינו אחרי שעוברים את הטעם ודעת, אז כשעמלק מציע הצעות, עונים לו מיד: אוהו, אני כבר עברתי את זה, אני כבר אחרי זה. ואז עמלק נשאר בלי תשובה. "אני יודע מה אתה רוצה להגיד, אני כבר עברתי את זה".

סיפר לי פעם יהודי שמישהו בא להתווכח איתו בענייני אמונה ולהכניס לו כל מיני ספקות ומחשבות. והוא אמר לו: תראה, כל הספקות האלה היו גם אצלי. אבל אני, כיוון שאני יהודי מאמין, לא יכולתי להישאר כך במצב של ספקות. התעמקתי והתעמקתי, והגעתי לכלל הבנה שכל הספקות האלה אינם ספקות כלל. אבל אתה - עלו לך הספקות, אמרת: מצוין, יש ספקות! ובזה נשארת. היה נוח לך להישאר בספקות.

בכל אופן - הוא אמר לו - אתה לא צריך לספר לי שיש לך ספקות, אני את השלב הזה עברתי, ואני יכול לומר לך שכל הספקות האלו כבר מאחוריי. את זה אפשר להגיד רק כשמגיעים לתקיפות שלמעלה מטעם ודעת אחרי שעוברים את הדעת.

לא מזמן שמעתי מתלמידים מישיבה שנפגשו עם קבוצה של תלמידים מחוגנים מארץ ישראל, שהמדינה מטפחת מאוד מתוך רצון שהם יפתחו את הכישורים שלהם ויתרמו את התרומה הנכונה לכלל הציבור. משקיעים בהם המון, לקחו אותם לחו"ל לראות את היהודים ברחבי העולם, ובין השאר הם נפגשו גם עם הבחורים הללו. גם זה היה חלק מהיהדות שהם היו צריכים להכיר. והם אמרו לבחורים: תקשיבו, אנחנו מאוד מתפעלים מכם, אבל מה שמפריע לנו הוא - מנין אתם כל-כך בטוחים? גם אנחנו יכולים להסביר יפה את

דעתנו, אבל בסופו של דבר אנחנו מסופקים. שהרי יש צד כזה וצד כזה...

ראו עליהם שהם מקנאים, היה להם קשה לסבול את זה. הם עצמם נעצרו בשלב הספקות. אף אחד לא הכריח אותם ללכת הלאה. ופתאום הם רואים שיש כאלה שמוכנים לשוחח ולדון, מעלים טיעונים לכאן ולכאן, ואחרי כל הטענות והסברות הם הולכים בהחלטיות לכיוון אחד, בביטחון. הם ראו בכירור, כמו עיניהם, שהבחורים הללו עברו אותם, שהם נמצאים שלב אחד מעליהם. אילו היה מדובר על דרגא שלמטה מטעם ודעת, זה לא היה מפריע להם. הם היו מתייחסים בזלזול. אבל הם לא הרגישו זלזול אלא קנאה: מניין אתם בטוחים כל-כך? איך הגעתם לזה? כי כאן מדובר על השלב שאחרי הדעת, השלב הגבוה יותר מן הדעת. זה ה'לא ידע'.

ביטחון והחלטיות לא באים מיריעה. להפך. אם נשאל אדם: למה אתה עושה דבר פלוני? בתחילה הוא יאמר הסבר אחד, אחר כך הוא יאמר: הסבר אחר, אבל אם נתעקש ונטען שוב ושוב: "אם זה ההסבר, אתה יכול לעשות גם אחרת..." בסופו של דבר הוא יאמר: עזבו אותי, אני לא יודע סברות, אני עושה ככה וזהו זה. כלומר, בסופו של דבר נגיע לאותה נקודה עמוקה שהיא מעבר לדעת. אם אדם מגיע לנקודה הזאת מבלי לעבור את השלב של הדעת, אז כשמגיע עמלק עם דעת - רחמנות גדולה עליו... אבל אדם שיש לו דעת ולומד ומבין ושומע, ואף-על-פי-כן הוא מגיע ל'לא ידע' - עם זה עמלק כבר לא יודע איך להתמודד.

לחיים!

מי גדול ממני?

ברוב מאמרי החסידות שמדברים על עמלק, עיקר ההרגשה היא על הישות של עמלק. הישות הזאת של "ראשית גויים עמלק", שהוא הראשון שהתחיל להתעסק עם בני ישראל. כל העולם הבין שאם הקב"ה הולך עם בני ישראל אי אפשר להתעסק אתם, "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת", ובכל זאת עמלק בא

ונלחם. מה פתאום הוא נלחם? הוא לא היה יכול לסבול את גדולתם של ישראל. מה אכפת לך שישראל גדולים? הישות שלו לא אפשרה לו לקבל שיש כאלה שהם גדולים כל-כך, שהקב"ה הולך אתם. כך כתוב ב'תורה אור' לבעל התניא.

זאת קליפת עמלק. קליפת עמלק היא הישות, ו"ראשית גויים עמלק" - דהיינו ראשית כל ז' המידות הרעות, כל התאוות וכל הדברים הרעים - הכל מתחיל בישות. ברגע שאין ישות, אין שום מידה רעה. כל המידות הרעות באות רק על יסוד הישות והגאוה.

הישות מתבטאת בכמה וכמה דברים, אבל בראש ובראשונה בחוסר היכולת של האדם לסבול שיש גדולים ממנו. ולא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות, שמישהו יהיה צדיק גדול יותר ממנו - גם את זה הוא לא יכול לסבול.

מנין הישות הזאת? היא באה מעמלק. עמלק לא יכול לסבול את גדולתם של ישראל. הוא רצה להראות: אל תתפעלו, גם אני יכול להילחם בהם. יש עוד ביטויים של ישות, אבל הבסיס של הכל הוא חוסר היכולת לסבול את גדולתו של הזולת.

ספקן וגאוותן

יחד עם זה, כמו שהזכרנו, יש עוד עניין בעמלק - עמלק בגימטריא ספק. לכאורה, איך זה הולך יחד? הישות והספקות הם לכאורה שני דברים שונים ואפילו סותרים. מי שהוא 'יש', הרי הוא בטוח בדרכו. אם הוא מטיל ספקות, הוא לא בטוח, וכשהוא לא בטוח, זה מחליש את הישות שלו. אחד שלא יודע, ועל כל דבר ששואלים אותו הוא משיב 'לא יודע', לכאורה הוא עניו... אז איך אפשר לומר שעמלק המטיל ספקות הוא 'יש'?

[בכלל, ידוע שאצל היצר הרע אין 'לשיתיה'... הוא תמיד עובד לפי המצב. הוא עובד כמו עורך-דין. כל צד שישכור את שירותיו יקבל את כל הסברות שבעולם לצדקת דרכו. בדיונים שונים יכול אותו עורך-דין לטעון טענות הפוכות לחלוטין. זה תרתי דסתרי וזה אותו עורך-דין.

איך זה יכול להיות? כי הוא לא מתכוון בכלל לאמת. הוא מתכוון רק לשרת אינטרס. כך גם היצר הרע. אם צריך, הוא בא לאדם ומשכנע אותו שעשה דבר נורא ואיום, וכך הוא מוריד אותו לעצבות. ואם צריך, הוא בא ואומר: זה איסור רק לכתחילה, זה לא בדיעבד... ואז הוא מכשיל אותו בכל מיני עבירות. זה אותו יצר הרע.

ובכל זאת, אם חז"ל מביאים שעמלק הוא גם ספקות וגם ישות, ושני הדברים מיוחסים לאותה 'קליפה', הרי שהם נובעים מאותה נקודה.

איך זה מסתדר באמת? על הבקשה של אסתר, שהיא כנסת ישראל, "להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים", מבוואר ב'תורה אור', שהם מחשבות המן שהוא מכניס בתוך הלב של היהודים. המן מכניס ליהודי מחשבות. וכדי לזהות את המן, את עמלק, צריך לראות אילו מחשבות יש בלב. המחשבות שנופלות בלבנו, אם הן מחשבות לא טובות הן מחשבות המן.

אם נתבונן בעצמנו, "מבשרי אחזה", איפה נופלים לנו ספקות? נשים לב שהספקות תמיד נופלים לאדם על מה שבאים ומוסיפים על המציאות שלו. בפשטות: כשאומרים לו "תדע, יש דין ויש דיין. יש גיהנום וגן עדן, וצריך להיזהר", אז הוא אומר: יכול להיות... אומרים: "אם תעשה עבירה תהיה מזה 'קליפה', יהיה טמטום הלב!" אז הוא אומר: אולי... מה המכנה המשותף של כל הספקות האלו? בכל פעם שבאים ואומרים לו שיש משהו חוץ ממנו, הוא מטיל ספקות. ואם בכל מה שיש חוץ ממני אני מטיל ספק, הווי אומר שהדבר היחיד שמציאותו קיימת בוודאי זה אני...

והרי הכלל הוא "אין ספק מוציא מידי ודאי". אז כשהמציאות שלו נמצא בוודאות, והדברים שחוץ ממנו מי יודע אם קיימים, ממילא הוא נשאר עם הוודאי, דהיינו עם עצמו. עם הישות של עצמו.

אפשר לשים לב שכל אלה שיוודים ברוחניות - מה הם הולכים לעשות? הם הולכים לדאוג לעצמם. הם לא הולכים ליעד רוחני אחר. הם

הולכים ללמוד מקצוע, לדאוג לפרנסה, להיות 'מענטש' - להיות 'בן אדם'... כי מה הפירוש לרדת ברוחניות? בכל מה שאני לא רואה אני מטיל ספקות, ממילא אני נשאר רק עם מה שרואים: רואים שאם לומדים ונבחנים, מקבלים תעודה. בזה אין ספקות.

אם כן מוכן היטב איך מתחברים הספקות והישות לדבר אחד: עמלק חותר באמצעות הספקות להגדיל את הישות. העניין של עמלק הוא שאדם יחשוב רק על עצמו, וכדי להיות בטוח שהוא יחשוב רק על עצמו, יש לו פטנט - כל דבר שהוא חוץ ממנו הוא מטיל בו ספקות. כל דבר שהוא חוץ ממני, הוא אומר: זאת אמת? אולי. ואם רק "אולי", אין ספק מוציא מידי ודאי. ומה נשאר בטוח? שהתאוה היא תאוה, והישות היא ישות.

זריקה חזקה בפורים

למדנו בכולל על עמלק, ומישהו שאל אותי: למה לא לומדים עליו כל השנה - הרי זו בעיה תמידית. צריך לדעת שכל החגים נותנים כוח לכל השנה. פרעה נמצא כל השנה, מצרים נמצאת כל השנה, עמלק נמצא כל השנה. זכירת עמלק הרי היא משש זכירות, אם כן צריכים לזכור אותו כל השנה.

אבל פעם בשנה זה נעשה עניין מרכזי שמקבל את כל תשומת הלב. כמו שהרמב"ם אומר שרפואת הנפש היא מעין רפואת הגוף. ברפואת הגוף יש דבר כזה, שפעם בתקופה נותנים זריקה חזקה, ואחר כך נותנים מזמן לזמן כדורים קטנים. כך גם בנוגע לעמלק: את הזריקה החזקה נגד עמלק מקבלים בפורים, ואחר כך בכל יום אומרים "זכור", בכל יום יש איזושהי תזכורת, אבל בפורים זה הכוח החזק כנגדו. בפורים מבקשים "להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים". ואם מבקשים באמת, הקב"ה עוזר.

לחיים, לחיים!

"עד דלא ידע" למעלה מהידיעה

הרב יואל כהן

מחליט הוא בכל התוקף, שכל עניין שיש בו איזה נדנוד קל של איסור ("המן") יהיה אצלו מופרך בתכלית ("ארור המן"); וכל העניינים של מצוות ("מרדכי") יהיו אהובים בתכלית ("ברוך מרדכי").

זאת אומרת, שגם בבחינות ה"עד דלא ידע" שבנפש, הבחינות שלמעלה מהדעת, הוא מכיר בהבדל התהומי שבין "ארור המן" ל"ברוך מרדכי".

זהו הפירוש החסידי בדברי חז"ל שצריך לבסומי "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי":

לפי פשוטו, מאמר חז"ל זה דורש ביאור: איך ניתן לדרוש מיהודי שלא יבדיל בין "ברוך מרדכי" ל"ארור המן"? וכפי שהקשו בסגנון זה כמה וכמה מהמפרשים. אלא הכוונה היא (לא שיהודי אכן לא יבדיל ביניהם, אלא אדרבה, ההבדלה היא בתוקף כלי-כך) שגם בדרגת ה"לא ידע" שבנפש האדם, בדרגה שלמעלה מחישובי השכל שלו, גם שם יהיה 'מונח' אצלו שהמן ארור ומרדכי ברוך. זה הפירוש בדברי חז"ל: "חייב איניש לבסומי, עד" שגם בדרגה "דלא ידע", תהיה אצלו החלוקה "בין ארור המן לברוך מרדכי". ההכרזה "ברוך מרדכי" ו"ארור המן" היא לא רק מצד העילוי בקדושה שהאדם מביין בשכלו ומרגיש בליבו (והפחיתות שהוא מביין ומרגיש בהפכה), אלא גם מצד בחינת ה"לא ידע" שבנפש, ההתקשרות העצמית שלו בקב"ה.

אז מתגלה, שההנחה "ארור המן וברוך מרדכי" אינה מצד הידיעה בלבד, אלא היא חדרה אצלו עמוק בכל עצימות נפשו. זו העבודה המיוחדת של פורים.

מלוקט מתוך "המועדים בחסידות".
וראה שם את הדברים בשלימותם

ידוע מאמר הגמרא (מגילה ז, ב) "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". חיוב זה אינו חיוב צדדי במצוות המשתה, אלא הוא גדר המצווה. וכלשון הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ט"ו) "כיצר חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה... ושותה יין עד שישתכר".

וכאן מתעוררת תמיהה גדולה: אם האדם שותה עד שאינו מבחין בין ארור המן לברוך מרדכי, הרי אז, אין זו שתייה המאפיינת את פורים (שכן הוא אינו מבחין בעניינו של הפורים), אלא שתייה סתמית?

הלא עניינה של השתייה הוא (ככל שאר מצוות היום), להודות לקב"ה על הנס הגדול, שהמן נחל מפלה ומרדכי זכה בישועה - ארור המן וברוך מרדכי. אבל אם השתייה היא באופן שהאדם אינו מבחין בין ארור המן לברוך מרדכי, הרי אין זו 'שתייה פורימית', המבטאת הודיה לקב"ה, אלא שכרות גרידא!

נקודת הביאור בזה בחסידות היא כך:

עבודת ה' של היהודי נחלקת לשני תחומים - 'סור מרע' ו'עשה טוב'. העברות הן דבר שנוא אצל יהודי והמצוות דבר אהוב - "ארור המן וברוך מרדכי". אבל אפשרי שכל זה יהיה מצד בחינת הדעת של האדם בלבד; מצד זה שהוא מביין את הטוב והעילוי שבמצוות, ואת הרוע והפחיתות שבעברות. באופן זה ה"ארור המן וברוך מרדכי", הוא בבחינת ידיעה בלבד.

זהו אופן העבודה במשך השנה כולה. החידוש באופן העבודה של פורים הוא, שגם כאשר אינו יודע ומבחין בין "ארור המן לברוך מרדכי", כלומר, גם כאשר הוא עומד בדרגת הנפש שאינה קשורה לידיעה והשגה, הוא מעורר ומגלה את ההתקשרות העצמית שלו עם הקב"ה שלמעלה מידיעה. או-אז

מאחורי

המסיכה

על העומק הפנימי של סיפור פורים, כפי שהוא משתקף מתוך הדמויות שבמגילה

יצחק קפלן

אחשוורוש

"חד אמר פיקח היה, וחד אמר טיפש היה" (מגילה יב, א), ואין מחלוקת, כי זהו אחשוורוש כפי שהוא משתקף מתוך סיפור המגילה - ערבוביה של טוב ורע, חכמה וטיפשות, אור וחושך, הכל ביחד. מהודו ועד כוש.

מצבי רוחו המתחלפים של אחשוורוש אולי אינם אלא עדות מוחשית לתפקידו האמיתי בספור פורים - שיקוף מדויק של המתחולל בעולמות העליונים בכל שלב ושלב. לבו, לב מלכים ושרים, רק ביד ה'. משניתנה רשות למקטרג הוא מתייצב לצד אויבינו, פתאום עולה זיכרון מרדכי לפניו לטובה ומהפך מתחיל להסתמן, עד לסינומה של העלילה באתהפכא חשוכא לנהורא, ו"נהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם".

שהרי מלבד המלך של מטה ישנו המלך של מעלה. "המלך דא קודשא בריך הוא" (והרד"ק קט, א). המלך אחשוורוש שאחרית וראשית

שלו (מאורי אור א, קפב), המושל בכל העולמות מהודו ועד כוש - ממקום ההוד והאור ועד מקום החושך והשחור, כחשכה כאורה.

אינה רומה ההתגלות לשרים ולעבדים שבהיכל הפנימי להתגלות לכל העם, מגדול ועד קטן. "הראוי לחצר לחצר, הראוי לגינה לגינה, הראוי לביתן לביתן". ובהיכל המלך חור כרפס ותכלת, אופנים שונים של הופעת האור האלוקי, ומעל כולם טבעת המלך, החותם, הכלי למימוש רצונו של המלך בתוך המציאות.

אך בזמן גלות השכינה, כשהשפעה העליונה אל העולם מתעטפת בלבושים מכל המינים, בכלים מכלים שונים, ורגליה יורדות מוות אל מקום הטומאה - אז מושל בכיפה חוק הנדנדה הקוסמית, הקובע שירידת ההשפעה אל מקום נמוך מרוממת באופן ישיר וביחס מדויק את השפל ביותר "מעל כל השרים אשר אתו", עד למעלה מעלה.

פנינים על מגילת אסתר משיחות הרבי מליובאוויטש זי"ע

ואזי - שנים אוחזים בטבעת...

ואת הנחתם בחותמו של המלך אין להשיב, שהרי דבר אחד מדבריך אהור לא ישוב ריקם...
כלילה ההוא שרר חושך. כלילה ההוא הרגשנו לכך כל-כך. וכלילה ההוא נרדה שנת המלך.

"כשיאמר כלילה ההוא נרדה, יגביה קולו, כי שם עיקר הנס" (אורה חיים, תרצ). דומה דודי לצבי, מה הצבי כשהוא ישן עינו אחת פתוחה, כך מלכו של עולם אינו מעלים עין אלא למראית עין. כשמגיע רגע האמת, לא ינום ולא ישן. וחותרו של המלך, בסופו של דבר, אינו יכול להינתן אלא בידם של אלו המבקשים בחשאי "שימני כחותם".

וכשבעל הקריאה מטעים היטב, בקול רם, את התפנית המפתיעה בעלילה, שוב מהרהר הכרוו בכל העולמות העליונים והתחתונים, מהורו ועד כוש, ומזכיר לשרים ולעמים אשר בכל מדינות המלך - מיהו אשר המלך באמת חפץ ביקרו.

אסתר

שושן עמק אִימה...

שם בעמק, בתוך דממת הליל, בשעה שאף "הלבנה שוקעת והכוכבים נכנסין והמזלות הולכים להם" (ילקוט שמעוני, תהלים כב), נתונה השושנה בתרדמה עמוקה.

שרועה בין החוחים, סמוקה מחטא ומבהלה ומיינו של אותו רשע. והמקטרג לוחש: יִשְׁנֶנּוּ עִם אֶחָד (מגילה יג, א)! אני ישנה בגלותא... גדולה החשכה, והיכן היא אסתר שנמשלה לשחר?

בהגיע תור אסתר לא ביקשה דבר. שותקת אסתר, כנסת ישראל השקועה ב"הסתר אסתר". נאלמתי דומיה החשית, בחושך הזה ניחר גרוני כלו עיני. מאז גליתי אל עמק שושן, נסתר ממני מעיין הדיבור האלוקי, מקור החיות וההתגלות. אין אסתר מגדת, אבל נפשה שואלת באלם קול, בקלא פנימאה דלא אשתמע:

אם נשאתי חן לפני המלך, מלכו של עולם (אסתר רבה ג), כיצד זה גידל המלך את המן? איך העביר לו את טבעתו? ומדוע זה העיר שושן, שושנת העמקים הרדומה, כל-כך נבוכה?

אמרה אסתר: אֵלֵי אֵלֵי למה עזבתני (ילקוט שמעוני שם).

אסתר היא ילידת הגלות. לא באה מירושלים עם הגולה

פנינים

גודל רשעותו של המן

ושללם לבוז (ג, א)

יש לשאול: לכאורה, אחר שנאמר במגילה שגזר המן להשמיד להרג ולאבד ר"ל את כל היהודים, איזו רבנות יש בכך ש"שללם לבוז"?

ונראה לכאור זאת בפשטות: הדין הוא ש"הרוגי מלכות נכסיהם למלך" (סנהדרין מה, ב), ונמצא שאילו לא התיר המן הרשע לבוז את השלל, היו כל נכסי היהודים נכנסים לרשות אחשוורוש. ואם כן, כאשר יגיע צו המלך להשמיד להרוג ולאבד, יהיו רבים שלא ימהרו לקיים את הגזירה, כי למה להם להרבות אוצרותיו של המלך, בשעה שלא תצמח להם שום תועלת מזה? וכדי למנוע חשש זה ציווה המן להזכיר בפירוש בספרים שנשלחו ביד הרצים ששללם של היהודים יהיה לבוז, כדי שיתאוו ביתר שאת לקיים הגזירה.

וזהו גם הטעם להזכרת עניין "ושללם לבוז" בתפילת ועל הניסים, כיון שהדבר מדגיש את גודל רשעותו של המן, וממילא מובן גודל הנסים והתשועות שעשה הקב"ה ברחמיו הרבים.

(על-פי שיחת פורים תשל"ג)

אשר הגלתה כדודה מדרכי, ולא זכתה כמוהו לראות את המקדש בתפארתו. ילדת ההסתר. אבל הביטו עכשיו על אסתר הזאת, מנין בא לה הכוח הזה? מה אירע לה לאסתר אשר לובשת מלכות, מתעטרת בגלימה של מסירות נפש, ורושמת פרק מופלא ואחרון בדברי ימי הניסים אשר לא יעברו מתוך היהודים?

זו אסתר שהתנערה ואמרה: לא נקראתי לבוא אל המלך. אבל אם נעזבתי כאן מחוץ לארמון, ואם אין המלך מזמינני אל היכלו, ובכן, אבוא אל המלך אשר לא כרת.

הכל יודעים מה עונשו של "כל איש ואשה אשר יבוא אל החצר הפנימית אשר לא ייקרא"! אבל אסתר האמיצה והעקשנית יודעת שבחצר הפנימית נמצא המלך, "אחשוורוש זה הקב"ה שאחרית וראשית שלו", ורק אליו עיניה נשואות. היא תלך והיא תגיע - אחת היא לה אם "כרת" או "לא כרת".

וכשאיילת השחר בוקעת את החשכה ומגיעה עד כיסא הכבוד, והמלך מושיט לה את שרביט הזהב, אז פורח השושן, ויופיו מאיר מבעד לחוחים. מתוך העמק קמה השושנה ואינה נבוכה עוד - נהפוך הוא.

המן

הוא לא מתפשר על פחות מחמישים אמה, כגובה בניין רב קומות. לפני כן הוא מטיל גורל מזור, והצעד חסר-הפשר הופך לשמו הרשמי והחגיגי של החג. מה כאן הסיפור?

אולי הגיע הזמן להפסיק לזלזל בהמן. לו היה סתם טיפש הפועל בפזיונות ובחוסר מחשבה, לא היתה אסתר נאבקת למחות ולהעביר "את מחשבתו אשר חשב על היהודים"... כשאנו רואים אותו מנסה להשפיע על המלך אחשוורוש, לאמתו של דבר הוא מבקש תחבולות לפעול אצל מלכו של עולם. היטב היטב הוא יודע לנצל את הסתר הפנים של ימי הגלות כדי להפיק את זממו.

הסתר פנים מהו? בעומק הדברים, זוהי הסתלקות והתכנסות של ההשגחה והמעורבות האלוקית בחזרה אל מקורה העליון. בשעה של הארת פנים, כאשר דרכיה של ההנהגה האלוקית ידועות וגלויות, יש חשיבות ומשמעות רבה לטיב מעשיהם של הנבראים בעולם הזה. לצדיק גומלים כמפעליו, ולרשע - כרשעתו. כשבטל היחס האלוקי המיוחד הזה אנו שבים אל השורש העליון של ההוויה, אל מקום שהטוב והרע שווים לפניו, שם שוררת כביכול אדישות למתחולל בעולמנו

פנינים

מדוע פירשו מקצת חברי הסנהדרין ממרדכי?

ורצוי לרוב אחיו (א.)

"ולא לכל אחיו, שפירשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מלמודו" (רש"י).

יש לבאר זאת כך:

בגמרא מובא (ברכות לב, ב): "חסידים הראשונים היו שוהים תשע שעות בתפלה, (ומקשים על כך) אם כן תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת". ובתלמוד הירושלמי הובאו הדברים בשינוי לשון: על-ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן.

והנפקא-מינא בין הבבלי לירושלמי: "משתמרת" פירושו היינו רק "שאינן תלמודם משתכח" (רש"י שם), ואילו "ברכה ניתנת בתורתן" פירושו "שהצלחתי להביא ולהשכיל מיד ולא היו שוהין" (פני משה), היינו שהלימוד אף התחזק והתרבה כתוצאה מכך. ונמצא שלפי הבבלי יש חיסרון כלשהו משהייתן תשע שעות בתפלה, כי על-ידי זה בטלו מלימוד התורה כל אותו הזמן, אלא שהתורה שלמדו בזמן הנותר לא נשתכחה מהם; ואילו לפי הירושלמי אין כאן חיסרון מלכתחילה, ואדרבה.

ולפי זה יבואר הטעם שהיה מרדכי "רצוי לרוב אחיו" בלבד. כיוון שמושב הסנהדרין היה בירושלים ובארץ ישראל (סנהדרין פת, ב), סברו מרדכי ועמו רוב הסנהדרין שאין כלום בכך שבטל קצת מלמודו על-ידי העסק בצרכי ציבור, שהרי על-ידי עיסוקו בהצלת נפשות ניתנת ברכה בתורתו. אך מכל מקום מקצת סנהדרין היו בני בבל, שהרי רבים מחכמי ארץ ישראל עלו מבבל, וכפי שמצינו שהלל עלה מבבל (פסחים טו, א), נתן הבבלי (רש"י גיטין סה, ב) ועוד, ולדעתם התורה רק "משתמרת", ולכן פירשו ממנו.

(על-פי לקוטי שיחות חלק טז)

הקטנוני והמטופש. אז עולזים הרשעים, ואנו מוצאים את הקב"ה מבליג אל מול השתוללותו של הרע. "מי כמוכה חסין יי-ה!" - מתארים חז"ל בהתפעמות שיש בה כאב - "מי כמוך חסין וקשה, שומע ניאוצו וגידופו של אותו רשע ושותק". ואת הצדיק המבקש לשנות את רוע הגזירה, יהרוף שומר הסף באותן המלים שנאמרו לאיוב המתייסר:

אם חטאת - מה תפעל בו?
ורבו פשעיך - מה תעשה לו?
אם צדקת - מה תיתן לו,
ומה מידך ייקח?

כמו הגורל, שאין לפניו טוב ורע, צדיק ורשע, כך גם כאן - כל מעשיהם ושיחם של הנבראים התחתונים הם חסרי משמעות וחסרי השפעה. כדי שיתר לו לפגוע בישראל עם קרובו של הבורא, מגייס לו אפוא המן את בחינת הגורל, מקום אשר בו ישוו החושך והאור. בסולם שבו מטפסים נבראי בראשית יש ארבעים ותשעה שליכות, ארבעים ותשעה שערי בינה, אך צמרתו של העץ שמכין המן נושקת אל אוויר הפסגות הצלול של השער החמישים, שמעל ומעבר למגע יד הנבראים.

לא הבין המן משמעותה העמוקה של הבחירה האלוקית בעם ישראל. לא עמד על כך שכשם שהגורל מוטל בין שני דברים שווים, כך גם הבחירה. הרי כשיתרוננו ומעלתו של הנבחר ברורים וניכרים, אין צורך לבחור. באותה שעה שקיימו וקיבלו היהודים עליהם ועל זרעם מחדש את הברית של הר סיני, שוב חודשה והתגלתה הבחירה בעם ישראל, היוצרת הבדלה חדה בין ישראל לעמים בכל הבחינות והמדרגות האלוקיות, עד למעלה מעלה. ומכאן ואילך, אתה המן, עם כל 'חכמתך', לא תוכל לו - כי נפול תיפול לפניו.

פנינים

נעוץ סופה בתחילתה

ורצוי לרוב אחיו (א.)

"ולא לכל אחיו, שפירשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מלמודו" (רש"י).

כמה מגדולי ישראל נהגו לקשר את סיום המסכת להתחלתה, על-פי האמור בספר יצירה "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן". ועל דרך זו יש לקשר פירוש זה של רש"י שבסוף המגילה עם פירושו בתחילת המגילה:

לכאורה יש לשאול: למה הוצרך מרדכי לבטל מלימודו על-ימנת להיות קרוב למלכות לאחר סיומו הטוב של הסיפור, כאשר הפך הקב"ה את לבבו של אחשוורוש לטובת בני ישראל? והתירוץ לזה נמצא בפירוש רש"י הראשון במגילה, "הוא אחשוורוש - הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו", היינו שרשעותו של אחשוורוש לא פסקה אף לאחר שנעשה הנס, והיה חשש שיחדש עוד גזירות נגד היהודים, ומובן אפוא שמרדכי הוכרח להישאר קרוב למלכות גם לאחר מכן.

(שם)

מרדכי

הכעס על מרדכי האיש הופך לגזירה על העם היהודי כולו. "כי הגידו לו את עם מרדכי": זה לא אדם אחד - הסבירו נשמות טובות' להמן הפגוע - יש לך עסק עם עם שלם של מרדכיים שלא כורעים ולא משתחוים.

נכון, על חלק מהם זה לא ניכר כלפי חוץ. אבל שונאי ישראל בכל הדורות הבינו תמיד, לעתים טוב מאתנו, שבעומק לבו של כל יהודי מסתתר לו מרדכי קטן. הם לא מתרשמים מנשף התחפושות הפורמי, שבו היהודי לובש את מחלצותיו של הגוי. כולם יהודים - כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי.

אבל מרדכי מרגיש לבד. היכן הוא "עם מרדכי"? משתחוה לצלם? חוגג ונהנה בסעודתו של אותו רשע? מרדכי ידע את כל אשר נעשה. הוא שומע בצחוקם של המן ואחשוורוש היושבים לשנות את הד הגזירה שנחתמה במרומים, עקב אוברן הדרך ואוברן האמונה. והוא זועק זעקה גדולה ומרה.

חז"ל מספרים על שמחתו הגדולה של מרדכי לאחר שפגש שלושה ילדים בשובם מבית הספר, והללו השמיעו לו פסוקי אמונה וביטחון בישועת ה'. לא נבואה מוצא מרדכי בדיבורם של הילדים, אלא עדות על מצבה האמיתי של האומה. אם כך מדברים הילדים - הוא אומר - יש תקווה לעם הזה. הניצוץ לא כבה, צריך רק ללבותו עד שיהפוך לאש גדולה וסוחפת.

זאת חלוקת התפקידים בין מרדכי לאסתר: בעוד אסתר אחראית על הפעולות לביטול הגזירה בפועל, מרדכי עוסק בצד הרוחני של הדברים. היא משתדלת אצל המלך, הוא מכנס את כל היהודים הנמצאים בשושן, מנער אותם, מעיר את הנשמה שנרדמה.

ובכל זאת גיבורת הסיפור היא אסתר, סמל הגלות, ולא מרדכי חבר הסנהדרין, שבנפשו מעולם לא עומעם אורה של ירושלים. את ההוראות היא מקבלת ממנו, הניצב ממעל לחשכת הגלות ומורה את הדרך, אבל מסירות הנפש היא שלה.

באותו הדור, היהודים אשר במדינות המלך, הקרובים והרחוקים, קיימו ואשררו מחדש עליהם ועל זרעם את הברית שנכרתה בסיני. מעתה גלוי וידוע שכל אחד ואחת מבני העם הוא "איש יהודי". לפעמים הנקודה הזו חבויה ונעלמה, אבל זה בדיוק תפקידו של מרדכי, וזה תפקידה של מגילת אסתר - לגלות את מה שמסתתר.

מבוסס על המאמר "ובהגיע תור אסתר" לארמו"ר האמצעי, המאמרים "על כן קראו" תשי"ג ו"חייב איניש" תשי"ז לארמו"ר ז"ע, ומקורות נוספים בכתיבי החסידות.

יראה, אהבה, אהבה, יראה

הסדר באהבת ה' ויראתו כך הוא: דבר ראשון צריך יראה תתאה (יראה בסיסית, תחתונה), קבלת עול מלכות שמים ו"ביטול היש", את זה אנו עושים בחלק הראשון של התפילה. אחר-כך, ולפי הסדר: אהבה זוטא (אהבה קטנה), אהבה רבה, ורק בסוף חוזרים ליראה, יראה עילאה - עליונה.

בפסוקי דזמרה מתעוררים באהבה זוטא, בקריאת-שמע וברכותיה באהבה רבה, ובתפילת שמונה-עשרה חוזרים אל היראה, אבל יראה עליונה שהיא "ביטול במציאות", בה האדם לא חש את קיומו כנפרד מאלוקים חיים. האדם איננו ורק כבוד ה' ממלא את התודעה.

בגיליון זה נעסוק בחלק הראשון - ברכות השחר.

"דע כי בכל ארבע עולמות אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשיה]... נפשות בעשיה ורוחין ביצירה וכו'. וכנגדן ארבעה חלקי סדר התפילה, והם - הקרבנות שהוא מתחילת כל הברכות עד ברוך שאמר, ואחר כך הזמירות, שהם מתחילת ברוך שאמר עד סוף ישתבח, ואחר כך יוצר וכל ברכת קריאת שמע עד העמידה, ואחר כך העמידה עצמה של ח"י ברכות..."

(פרי עץ חיים, שער התפילה פרק א)

מודה אני

מתחילים את היום

"מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך".

בתורה הזו, שבה פותח יהודי את היום, מסתתר דבר עמוק: רוב התורות שאנחנו אומרים-שומעים הן סתמיות ונימוסיות, אך יש תורה שבאה מעומק הלב, וזו תיאמר במנגינה שונה לחלוטין. ההבדל בין שתי התורות הוא אמיתי, אלו תורות על דברים אחרים לגמרי.

יש תורה על עזרה טכנית שקיבלנו. לרוב אלו דברים שאינם קשורים למהות ולעצם חיינו, ואפילו אם הם קשורים - אנו מסוגלים להגיע אליהם בכוחות עצמנו, אלא שמי שאנו אומרים לו תודה סייע לנו.

אבל יש תורה שנאמרת למי שנתן לנו דבר שלא היינו מסוגלים, או שהיה קשה לנו מאוד, להגיע אליו בכוחות עצמנו. וכאשר התורה עוסקת בעצם חיינו, זוהי תורה שונה לחלוטין. כלולה בתוך ההודאה גם הודאה בנוזקות, אני הודאה על האמת הנאמרת מתוך התבטלות. אני לא רק מודה לך אלא מודה בך, מודה ביכולת שלך לתת לי את מה שאני לא מסוגל. כמו בברכת "מודים" בשמונה-עשרה, הנאמרת יחד עם כריעה והשתחויה.

התודה מהסוג הזה שייכת בעיקרה לקדוש-ברוך-הוא, שבו אנו מודים, אליו בטלים ובלעדיו לא יכולים. זהו ה"מודה אני לפניך" שבו פותחים את היום, זו קריאת כיוון לכל היום: ה' יתברך, אנחנו בטלים אליך, תלויים בך ורוצים לעשות את רצונך היום!

עולם העשייה
ברכות השחר
קרבנות

עולם היצירה
פסוקי דזמרה

עולם הבריאה
קריאת-שמע וברכותיה

עולם האצילות
תפילת שמונה-עשרה

משה שילת

בסולם התפילה

החלק השני הוא פסוקי דזמרה, הנפתחים בברכת "ברוך שאמר" ומסתיימים בברכת "ישתבח". פסוקי דזמרה הם פסוקי זמרה, שיר ושבח. אנו מעוררים את הלב, מתלהבים מהיצירה של ה' בעולמות שברא, ומעצם בריאת היש מהאיין. זהו עולם היצירה.

החלק השלישי הוא קריאת-שמע וברכותיה, המקביל ל"בריאה", ועיקר העבודה בו הוא התבוננות המוח. אנחנו מדברים על המלאכים ועל נשמות ישראל, החלקים הגבוהים בבריאה, ומגיעים לתוכנה האדירה שה' אלוקינו ה' אחד. מתוך כך מתעורר הלב כ"ואהבת את ה' אלוקיך", ואנו מקיימים את המצווה הזו הלכה למעשה.

החלק הרביעי הוא תפילת שמונה-עשרה, בה עומד האדם בביטול כלפי ה', מדבר אתו פנים אל פנים מתוך הדרגות הגבוהות ביותר של הנשמה. עולם האצילות הוא מלשון גם "אצלו" כביכול, העניינים עצומות, הרגליים ישרות. אנחנו במקום אחר. באור פני מלך חיים.

רבעה עולמות הם, וכנגדם חמישה חלקים בנשמתנו: ה"נפש" היא החלק הנמוך והמעשי שהוא כנגד "עולם העשייה". ה"רוח" גבוהה יותר וקשורה ללב ולרגש, והיא כנגד "עולם היצירה". ה"נשמה" גבוהה עוד יותר, היא האחראית על החשיבה וכן על התעוררות רגשית המגיעה בעקבות התבוננות שכלית, והיא מקבילה ל"עולם הבריאה". ודרגות ה"חיה" וה"יחידה" הן הנעלות והמקיפות מכולן, והן השתקפות של "עולם האצילות", העולם האצילי והמרום מכולם.

ארבעת חלקי התפילה

ארבעת העולמות האלו מתגלים בתפילה בארבעת חלקיה. בחלק הראשון של ברכות השחר והקרבנות, עד פסוקי דזמרה, אנו עסוקים בקבלת עול מלכות שמים ובאמירת הקרבנות שהם החלק המעשי שכנגדו נתקנה העבודה שבלב. זהו עולם העשייה.

לא נתפס בשם

"מודה אני" נאמר מיד עם יקיצתנו לפני נטילת ידיים. הסיבה לכך בהלכה היא שכיוון שלא מוזכר בו שם ה', אין בעיה לאומרו לפני הנטילה, כשידינו עדיין טמאות, ולכן כדאי להקדימו מיד תיכף להשכמה.

בחסידות מוסברת פנימיות העניין: אמירת היהודי "מודה אני לפניך מלך חי וקיים" היא נגיעה של עצם היהודי ("אני") בעצמותו של הקדוש-ברוך-הוא ("לפניך"), במקום שבו אין טומאה. שום טומאה לא יכולה לגעת בקשר הזה, ולכן הוא נאמר בעוד הידיים טמאות. ב"מודה אני" לא מוזכר אף אחד משמותיו של הקדוש-ברוך-הוא, מפני שהפנייה היא לעצמותו של הקדוש-ברוך-הוא "אלא אתפס בשם", ובעצם אי-אזכור שם ה' אנו פונים למקום הגבוה ביותר, לעצם הקשר.

אשר יצר ואלוקי נשמה

ברכת הגוף וברכת הנשמה

בברכת "אשר יצר" אנו מודים לה' על היצירה המופלאה של גוף האדם, בעל אינספור מערכות גאוניות שעובדות בהרמוניה מדהימה. אנו מבקשים מה' לשמור לנו עליו, על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, שנהיה בריאים ונוכל לעבוד את ה' בשמחה. רק אתה, ה' יתברך, יודע עד כמה הגוף הזה על כל אבריו וחלליו מורכב ועדין ודורש שמירה מיוחדת.

בברכת "אלוקי נשמה" אנו מדברים על רום מעלתה של הנשמה, "חלק אלוהי ממעל ממש". טהורה היא! הנשמה מיוחדת לגמרי בקדוש-ברוך-הוא, כל-כולה אלוקות. היא עושה מסע ארוך כדי לרדת עד לעולמנו: "אתה בראתה" - לעולם הבריאה, "אתה יצרתה" - לעולם היצירה, "ואתה נפחתה בי" - תחנה אחרונה, הנשמה הגיעה ליעד ונכנסה לגופנו.

למרות ש"אתה נפחתה בי" מדבר על הגעת הנשמה למטה, הביטוי "נפחתה" מראה שהנשמה מגיעה ישירות מעצמותו של הקדוש-ברוך-הוא הנופח, "ויפח באפיו נשמת חיים", "וכמו שכתוב בזוהר: 'מאן דנפח מתוכיה נפח' (מי שנופח -

מתוכו נופח), שתוכיות ופנימיות החיות מוציא בנפיתו בכוח" (תניא פרק ב).

העולם הזה איננו ארעי

ומה פתאום להקדים את ברכת הגוף לברכת הנשמה? קודם כל, כי הגוף שלנו קדם לנשמה: כבריאתו ביום השישי למעשה בראשית נוצר הגוף ורק אחר-כך נתן בו ה' נשמה; הגוף מתפתח בחדשי העיבור ומושלם לקראת הלידה, אך הנשמה נכנסת בו רק בברית המילה, ומגיעה לשלמותה רק בבר-מצווה, ולכן ראוי להודות ולברך קודם על הגוף.

אבל על-פי פנימיות העניין, עד כמה שזה יישמע מוזר, הגוף שלנו איננו קודם רק מבחינה טכנית או תודעתית, אלא הוא גם עיקר התכלית. הנשמה יורדת לעולם הזה כדי לתקן את הגוף ואת הגשמיות, מה שאומר שהגוף חשוב יותר מן הנשמה שבאה לשרת, לתקן ולקדם אותו.

מקובל להביט על העולם הזה כעל תחנת ביניים, ואם כך, הרי שבגוף אין מטרה ותכלית כשלעצמו. אבל בברכת "אלוקי נשמה" אנחנו אומרים את ההפך - תחנת הביניים היא דווקא העולם הבא! אחרי "אתה נפחתה בי", אמנם "אתה עתיד ליטלה ממני", אבל - "להחזירה בי לעתיד לבוא". תחיית המתים היא היעד האמיתי והתכלית. מקומה הנצחי של הנשמה הוא בתוך הגוף. סיום הברכה "המחזיר נשמות לפגרים מתים" אמנם רומז ליקיצה מהשינה שבה דומים אנו למתים, אבל עיקר הכוונה היא לתחיית המתים בה ירדו שוב כל הנשמות לעולם.

זוהי הסיבה העמוקה לקדימותה של ברכת "אשר יצר" לברכת "אלוקי נשמה" - בריאת הגוף בראשונה ותודעת הגופניות הגלויה והמיידית שלנו אינן רק חיצוניות שגויה אלא שיקוף של שורש הדברים ברוחניות. לכן "אלוקי נשמה" מגיעה לאחר ברכת הגוף ואף סמוכה אליה, ואינה פותחת ב"ברוך אתה" עצמאי. נתאוה הקדוש-ברוך-הוא שתהיה לו דירה דווקא בתחתונים, כאן בעולם הזה, ודבר זה יתגלה בעידן הגאולה ותחיית המתים באופן מושלם.

ברכות השחר המובן המלא של הברכות

בברכות השחר אנחנו מדברים על דברים פשוטים. על כל מה שכביכול מובן מאליו. כל נשימה ונשימה, העיניים שנפקחות, הרגליים שהולכות והבגד שאנחנו לובשים, על הכל צריך לברך לה'. כל פרט ופרט תלוי בו ומתחדש בכל יום.

חז"ל לא ניסחו ברכה אחת שתכלול כמה שיותר פרטים, אלא דווקא ברכות רבות ומפורטות. זהו יסוד גדול בקשר שלנו עם ה', וכך אנחנו פותחים בוקר בריא בעבודת ה'.

הברכות משקפות גם תודה על כוחות הנפש המקבילים לכוחות הגוף. הברכה הראשונה: "הנותן לשכווי בינה" מדברת על יכולת ההבחנה השכלית - התרנגול מבחין בין אור לחושך גשמיים, ואנחנו מבחינים בין עוד סוגים של אור וחושך - גשמיים ורוחניים. ללא השכל שקיבלנו מהקדוש-ברוך-הוא, היינו אבודים, ולכן זוהי ההודאה הראשונה - עוד לפני התודה על פקיעת העיניים.

המשמעות הפנימית של "פוקח עיוורים" היא שלא די לנו ביכולת ההבנה וההבחנה. אנו רוצים גם "לראות" את הדברים ולא רק להבין אותם; לראות ממש שה' זה אור טוב והקליפות הם רע וחושך. ראייה מאמתת את הדבר בעומק הנפש במאת האחוזים. אם הבנה אפשר לשלול, הרי שראייה אי-אפשר להכחיש. הקדוש-ברוך-הוא מאפשר לנו להיות אתו בקשר של מאה אחוז. יש לנו כוח כזה.

ברכת "מתיר אסורים" וברכת "זוקף כפופים" מדברות על היכולת לשלוט על עצמנו. לא להיות אסורים וקשורים בענייני העולם הזה אליו התעוררנו הבוקר, ולהישאר כל הזמן עם הראש - היא התודעה וההתקשרות לאלוקות - זוקף למעלה.

שמירה על שלושת לבושי הנפש

לפנינו טעימה נוספת מהחסידות לעוד חטיבת ברכות.

את ברכת "שעשה לי כל צרכי" מקשרים חז"ל לנעליים (על פניו זו נראית "הקטנה" של הברכה

הגדולה הזו. כל צרכי מתמצים בנעליים!), ברכת "אזור ישראל בגבורה" קשורה לחגורה, וברכת "עוטר ישראל בתפארה" לכיסויים שעל הראש - כיפה, כובע וטלית. אלו שלוש ברכות שמדברות לא על כוחות הנפש, אלא על הגנות "מקיפות", סוג של שמירה על שלושת חלקי האישיות שלנו.

הנעל שומרת על הרגליים, המבטאות את החלק המעשי שלנו. הדריכה שלנו על הארציות זקוקה להגנה מיוחדת בדמות נעליים חזקות ששומרות על הרגל מכאב הנגיעה הישירה בקרקע, מחוס, קור ודברים אחרים שיכולים לפצוע אותה.

החגורה מחזיקה את הגוף, המקביל למידות שבלב שהם הגוף הרוחני שלנו. "חגרה בעוז מותניה ותאמץ זרועותיה" - הקדוש-ברוך-הוא נותן לנו כוח ושמירה מיוחדים איתם נצליח להיות חגורים אליו יתברך בגופנו.

כיסוי הראש הוא שמירה על המוחין שבראש. כל קומת עבודת ה' תלויה בראש שלנו, וכוחות השמירה הרוחניים באים לא רק להגן מפני מה שאסור לחשוב, אלא גם לרומם ולהעלות אותנו לגבהים חדשים.

עבודת ה' שנחלקת למוחין (מחשבה - חכמה, בינה ודעת), מידות (חוויה ורגש - חסד, גבורה ותפארת) ומעשה (ארבע הספירות האחרונות - נצח, הוד, יסוד ומלכות), מקבלת הגנה מיוחדת בברכות אלו. בברכות הללו אנו "ממשיכים" עלינו חיזוק ושמירה מיוחדת מהקדוש-ברוך-הוא.

יוצאים מהלילה

ברכות השחר, מברכת נטילת ידיים ועד סיום ה"יהי רצון", הן שמונה-עשרה ברכות, כמו בתפילת שמונה-עשרה, והן מכוונות כנגד שמונה-עשרה החוליות שבשדרה. כל הגוף נסמך על עמוד השדרה, וכל מבנה הנפש נסמך על הברכות האלו. גם תפילת העמידה המכונה "תפילת שמונה עשרה", היא המשכה ושיאה של העבודה שהחלה בברכות השחר. העבודה לאורך התפילה מכינה כלים לאור העליון שמופיע עלינו בתפילת העמידה, אך הכל מתחיל בברכות השחר, בהן טמונה נתינת כוח והארה מלמעלה שמוציאות אותנו מהלילה ומהחושך.

"לב לדעת" הינה תכנית לימוד יסודית בספר התניא, הכוללת מבחנים תקופתיים ושיעורי עיון וסיכום. במסגרת התכנית מתקיים מענה טלפוני לשאלות הלומדים בבירור כוונת דברי בעל התניא בספרו, והמסתעף מזה לעבודה שבלב זו תפילה, ולעבודה של "כל מעשיך לשם שמים", ו"בכל דרכיך דעה".

שאלה

כביאור מדרגתו של הבינוני בפרק ב בתניא, נאמר שנפשו הבהמית יכולה (לאחר התפילה) להתאוות לתענוגי העולם הזה, כי מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית לא נדחתה כלל ממקומה, "אלא שבדבר איסור לא עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו".

כלומר: מאחר שהבינוני אינו חוטא בפועל במחשבה דיבור ומעשה, לכן, אף-על-פי שיכולה להתעורר אצלו תאוה בלב, ותאוה זו תעלה למוח להרהר בה, מכל מקום מחשבה והרהור לעשות איסור בפועל אינה עולה בדעתו כלל.

וצריך ביאור, שהרי בהמשך הפרק מבאר רבינו הזקן שאת ההרהורים הרעים העולים מהלב למוח דוחה הבינוני בשתי ידיים ואינו מקבלם ברצון. ואם כן, למה לא נאמר כך גם לגבי המחשבה לעשות איסור בפועל – שייתכן שמחשבה כזו תעלה שלא ברצון, ומיד ידחה אותה? מניין שמחשבה כזו אינה עולה כלל בדעתו?

תשובה

ראשית חשוב להדגיש שהבינוני המבואר כאן (בפרק יב) אינו אדם שרק אינו חוטא בפועל, אלא אדם שמושג החטא מופרך אצלו לגמרי. על-ידי עבודתו והתבוננותו הוא שולט על הרע של הנפש הבהמית כך שעשיית חטא מושללת ממנו לחלוטין.

אם כן, מה מבדיל בינו ובין הצדיק? ההבדל הוא שהצדיק אינו מתאוה מלכתחילה לדבר רע, ואילו אצל הבינוני עצם המשיכה לתענוגות העולם עדיין קיימת, ורק בנוגע לקיום בפועל הדבר מושלל ממנו.

זו הסיבה שאדמו"ר הזקן מגדיר אותו כאן כמי ש"לא יעבור עבירה לעולם". לכאורה, מי יכול להתחייב על העתיד, ובכלל, למה נוגע לנו מה יקרה עמו בעתיד, ובמה הדבר הוא חלק מהגדרתו של הבינוני? אלא כוונת הרבנים היא לבאר את מדרגתו של בינוני זה, שאין זאת רק שבפועל הוא לא נכשל עד כה, אלא שעשיית חטא אכן מושללת ממנו. מובן שהכוונה היא שבמצבו עתה אין מקום לחטא בעתיד, אולם מאחר שהבחירה נתונה לכל אדם, תמיד ביכולתו לשנות את מצבו.

הרבי זי"ע מביא על כך משל מעניין מדיני קניינים. כשאדם מבקש להקנות לחברו פירות הגדלים על אילן, מבלי להקנות את העץ עצמו, ביכולתו לעשות זאת בשני אופנים: (א) להקנות את הפירות עצמם, (ב) להקנות "אילן

שאלה

בפרק טו בתניא מבאר רבינו, שמי שלוחם נגד טבעו על-ידי התעוררות אהבת ה' נקרא "עובד אלוקים" – "מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה' על-ידי שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט על הטבע שבחלל השמאלי", או ברמה נמוכה יותר, "לעורר את האהבה המסותרת שבלבו למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי".

ושאלתי היא – מהי הדרך לעורר את האהבה המסותרת? ואם גם זה נעשה על-ידי התבוננות, מה ההבדל בין התבוננות זו להתבוננות הראשונה המעוררת אהבה לה' בלבו?

תשובה

אכן, שני סוגי האהבה מתעוררים על-ידי התבוננות, אך אלו הם שני סוגים שונים של התבוננות. ההתבוננות הראשונה היא התבוננות בגדולת ה', עד שההשגה האלוקית תאיר מן המוח אל הלב ותמלאהו באהבה, ואילו ההתבוננות השנייה היא בעצם העובדה שקיימת אהבה בנשמה המתגלה בעתים מיוחדות, מתוך מטרה לעורר אהבה זו גם בעת הזאת.

נמצא שההתבוננות הראשונה עניינה ליצור אהבה חדשה בנפש, ולפעול שינוי פנימי בכל קומת נפשו של האדם: לאחר שמוחו של האדם מלא בהשגת גדולת ה', מאירה ההשגה האלוקית אל הלב, אשר מתמלא ברצון וחשק להתקרב לה', ואהבה זו שבלב מניעה אותו לדבוק בה' במחשבה דיבור ומעשה. מכוח זה הוא מנצח את יצרו (שעדיין קיים ופעיל גם לאחר עבודה זו, שהרי בבינוני מדובר) ומקיים את רצון ה'. זאת הדרך הראשונה והשלימה יותר בעבודת הבינוני, ומובן שכדי להגיע לידי כך יש צורך בעבודה עצומה ונפלאה של התבוננות.

לעומת זאת, בהתבוננות השנייה תפקיד האדם אינו ליצור מציאות חדשה של אהבה

לה' אלא להוציא מהעולם אל הגילוי את האהבה הקיימת בתוכו. כאן אין שינוי בכל סדר הכוחות של האדם, אלא התעוררות "נקודתית" של אור הנשמה בלב המאפשרת את ההתגברות על היצר ברגע זה, ולכן עניין זה דורש הרבה פחות יגיעה מהאדם, וכפי שמבאר רבינו בפרק יח ואילך, שקרוב הדבר לכל אחד, גם למי שאינו מצליח ליצור אהבה על-ידי התבוננות.

ומובן שיש הבדל גדול בין שתי אהבות אלו באופן ההשפעה של התעוררות האהבה על האדם ועל נפשו הבהמית. האהבה הראשונה, הנוצרת לאחר שהבין היטב בשכלו שראוי לדבוק בה' עד שהבנה זו האירה בלבו, היא רגש פנימי המשפיע על האדם לטווח ארוך ואף מחליש את החומריות והגסות של הנפש הבהמית. אין מדובר ב"הארה" שמימית חד-פעמית, אלא בעניין שעבר דרך צינורות ההבנה וההשגה וחדר בפנימיות לאישיותו של האדם. אולם כשמדובר בהתבוננות לעורר את האהבה הטבעית הקיימת בתוכו, אין כאן אלא הארה של הנשמה כמות שהיא, ללא פעולה בפנימיות האדם, ולכן השפעתה היא רק לטווח הקצר ואין היא מחלישה את גסות הנפש הבהמית.